

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

**DIVADELNÍ FAKULTA**

Dramatická umění

Dramatická výchova

**DIPLOMOVÁ PRÁCE**

**PROSPEKTIVNÍ PRÁCE SE SENIORY**

**Mgr. et Bc. Josef Pekárek**

Vedoucí práce: **prof. Eva Machková**

Oponent práce: **doc. PhDr. Josef Valenta, CSc.**

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: **MgA.**

Praha, 2016

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE  
**THEATRE FACULTY**

Dramatic Arts  
Drama in Education

**MASTER DISSERTATION**

**PROSPECTIVE WORK WITH ELDERLY PEOPLE**

**Mgr. et Bc. Josef Pekárek**

Supervisor: **prof. Eva Machková**

Oponent: **doc. PhDr. Josef Valenta, CSc.**

Date of Presentation

Academic Degree: **MgA.**

Prague, 2016

### **P o d ě k o v á n í:**

Chtěl bych poděkovat vedoucí své diplomové práce prof. Evě Machkové za inspiraci a obohacení mého přemýšlení. Stejnou měrou si mé poděkování zaslouží i Lucie Červenková, zaměstnankyně Centra Rožmitál pod Třemšínem, poskytovatele sociálních služeb, která zaštitila můj projekt v Domově pro seniory.

## Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma

**PROSPEKTIVNÍ PRÁCE SE SENIORY**

vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucí práce prof. Evy Machkové a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne .....

.....

podpis diplomanta

## Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.





## **ABSTRAKT**

Hlavním záměrem mé práce je akční výzkum s využitím dramatické výchovy se seniory v Domově pro seniory. Přičemž otázkou není prevence nebo zpomalení nástupu patologických jevů spojených se stářím, nýbrž naopak pozitivní pohled na seniory a jejich celkovou socio-psychologickou osobnost jako zdroje seberozvoje a zkušenosti. Akční výzkum bude probíhat v 7 lekcích s dobrovolně přihlášenými jedinci přímo v Domově pro seniory v Rožmitále pod Třemšínem.

## **THE ABSTRACT**

The main intention of my work is an action research using drama education with senior citizens in a retirement home. The purpose is not the prevention or slow down of an onset of pathological phenomena connected with old age, but a positive view on seniors and their overall socio-psychological personality as a source of personal development and experience. The action research will take place in 7 drama lessons with voluntarily enrolled individuals right in the Retirement home in Rožmitál pod Třemšínem.

## OBSAH

Obsah .....	7
Seznam příloh .....	8
1. Úvod .....	9
2. Tři směry uvažování o práci se seniory .....	10
2.1. Retrospektivní směr .....	11
2.2. Perspektivní směr .....	12
2.3. Prospektivní směr .....	14
2.4. Poznámky k prospektivnosti .....	15
3. Charakteristika projektu a prostředí .....	18
Lekce 1: Seznámení se se skupinou, překročení hranice .....	19
Lekce 2: Metafora, proměna a variace .....	25
Lekce 3: Nejdůležitější věc, zážitek, myšlenka .....	32
Lekce 4: Pověst, plošná papírová loutka .....	37
Lekce 5: Pověst, plošná loutka .....	44
Lekce 6: Storytelling, epitaf .....	48
Lekce 7: Plošná loutka, přehrání pověsti .....	54
4. Reflexe projektu .....	59
5. Závěr .....	61
6. Seznam literatury a pramenů .....	62
Primární literatura a prameny .....	62
Sekundární literatura a prameny .....	63
7. Přílohy .....	I

## **SEZNAM PŘÍLOH**

*příloha I. – V žádné jiné zemi na světě (Shaun Tan)*

*příloha II. – Osmnáctý ostrov (Lucien Deprijck)*

*příloha III. – Březnický poklad (Bohuslav Fišer)*

*příloha IV. – Důstojný pán Abner Peet; Lékárnik Trainor (Edgar Lee Masters)*

*příloha V. – báseň u sesterny z Domova pro seniory v Rožmitále p. Tř.*

## 1. ÚVOD

Ve svých předchozích absolventských pracích jsem se vždy zabýval vztahem určité komunity k prostoru a prostředí, v němž žije nebo žila. Vycházel jsem z přesvědčení, že lidé formují svůj životní prostor a ten stejnou měrou působí i opačným směrem na ně. Zároveň je však přítomná jakási neviditelná stmelující síla, která nutí lidi na jedné straně k hlubší a provázanější komunikaci či tvorbě nových vztahů, na straně druhé vytváří kolektivní vědomí kumulující příběhy nebo legendy z reálných životů blízkých. Setká(vá)ní a vzájemné vyprávění se pro mne staly jedním z nejdůležitějších formativních činitelů prostoru.

Rovněž prostupujícím tématem mého zkoumání je zájem o „paradivadelní“ aktivity. Zcela první prací byl výzkum o *Laterně magice*<sup>1</sup> jako propojení filmu a divadla s ohledem na obohacení estetické percepce současného diváka. Později jsem se začal více specializovat na praktickou stránku problematiky těchto aktivit. Jednalo se o site specific, při němž byl oživen na jedno odpoledne opuštěný kulturní dům na plzeňském Karlově<sup>2</sup>, a to jako završení akčního výzkumu s komunitou bývalých obyvatel této čtvrti. Hlavním tématem byla ztráta paměti prostoru i komunity. Poslední práce vztahující se k „paradivadelním“ aktivitám byla zaměřena na reflektivní a bilanční stránku osobního pětiletého projektu s obyvateli obce Vševely.<sup>3</sup> Šlo především o vztah mezi umělým folklorem a scénováním komunity na veřejnosti i uvnitř jí samé na jedné straně a na straně druhé o komparaci s výtvarnou umělkyní Kateřinou Šedou pracující komunitně-scénovaným přístupem.

Proč se o tom všem zmiňuji? Chci říct, že mě zajímají hraniční oblasti divadelní činnosti (rozuměj „paradivadelní“ aktivity) ve vztahu k určitému prostoru a komunitě. Zabýval jsem se již site specific či folklorním scénováním jako identifikačním činitelem obyvatel. Nyní se mi naskytla možnost pokračovat v takto nastoleném směru osobního bádání s komunitou a dalšími „aktivitami“. Dramatická výchova se svým pojetím zaměřuje hlavně na žáky a studenty. Oblasti využití v andragogice se věnuje zanedbatelná část absolventských prací. Chtěl bych tudíž tuto oblast rozšířit o svůj přístup k práci se seniory. Jde o prospektivní směr uvažování, jak podrobněji rozeberu v následující kapitole.

---

<sup>1</sup> PEKÁREK, Josef. *Laterna magika - obohacení estetické percepce?*. České Budějovice : Jihočeská univerzita. Filozofická fakulta. Ústav estetiky, 2010. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Martin Kaplický, Ph.D.

<sup>2</sup> PEKÁREK, Josef. *Návrat ztracené/nechtěné tváře čtvrti Karlov*. Plzeň : Západočeská univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra vizuální kultury, 2013. Vedoucí bakalářské práce doc. PeaDr. Jan Slavík CSc.

<sup>3</sup> PEKÁREK, Josef. *Proč nejsem (jako) Kateřina Šedá?*. Plzeň : Západočeská univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra vizuální kultury, 2015. Vedoucí diplomové práce doc. PeaDr. Jan Slavík CSc.

## 2. TŘI SMĚRY UVAŽOVÁNÍ O PRÁCI SE SENIORY

Při počátečním uvažování o prostředcích a celkovém zaměření této práce jsem primárně vycházel ze svých zkušeností s artefiletikou<sup>4</sup>. Důraz jsem hodlal klást na osobní vklad účastníků cyklu lekcí. Hodně jsem měl na mysli výtvarno a manuálně-řemeslné zaměření. Ale stále mi v takovém smýšlení scházel určitý přesah, který by účastníkům umožnil překročit sebe sama a rozšířit si své schopnosti a dovednosti pro další život. Vzdal jsem se tedy myšlenky na výtvarnou dramaturgii.

Ze stejného důvodu se rozplynuly i mé původní představy o tom, že bychom se mohly věnovat vyprávění a vzpomínkám tak, jak je tomu například v projektu *Paměť národa*.<sup>5</sup> Nechtěl jsem se vracet do minulosti, byť paměť účastníků skýtá mnohé cenné příběhy. Význam takové práce by pro mne začal fungovat až ve chvíli, kdy bych tuto komunitu seniorů „konfrontoval“ se skupinou studentů. Přesah takové vzájemné práce by poté mohl uspokojit poptávku po mém zájmu. Ale v současné chvíli jsem se rozhodl, že nebudu zapojovat další instituci a že se chci věnovat pouze seniorům jako skupině osob, která je dramatickou výchovou opomíjena.

Při hledání jsem svou pozornost více zaměřil na vztah dramatické výchovy k seniorům s ohledem na rozvoj jejich osobnosti do budoucna. Stranou jsem odložil i pouhé procvičování naučených činností apod.

Při takovém smýšlení jsem nakonec dospěl k závěru, že při práci se seniory se zatím uvažuje ve třech základních směrech. Ty vycházejí zpravidla z vývojové psychologie a snaží se seniorům adekvátně nabídnout služby dle jejich zdravotního stavu s ohledem na stále se prodlužující věk. Proto se pokusím o jednoduchou kategorizaci přístupů označeními, se kterými nejsem zcela spokojen, ale zatím se mi nepodařilo je uchopit jiným způsobem.

Na závěr tohoto úvodu chci podotknout, že žádný z předkládaných termínů není pojímán axiologicky oproti ostatním dvěma. Nestavím je proti sobě ve striktních mantinelech, ani nepovažuji žádný z nich za lepší přístup k práci se seniory než zbylé. Každý z nich se věnuje pouze své oblasti pozornosti a nám slouží jako odrazové kategorie pro vlastní přemýšlení a rozšíření oboru.

---

<sup>4</sup> „Artefiletika je reflektivní, tvořivé a zážitkové pojetí vzdělávání a výchovy, které vychází z vizuální kultury nebo jiných expresivních kulturních projevů (dramatických, hudebních, tanečních).“

Více: <<http://artefiletika.kvk.zcu.cz/>> [cit. 14.4.2016]

<sup>5</sup> Nezisková organizace Post Bellum o.p.s. zajišťuje několik projektů: *Paměť národa*, *Příběhy 20. století* nebo *Příběhy našich sousedů*.

Více: <<http://www.postbellum.cz/>> [cit. 14.4.2016]

## 2.1. Retrospektivní směr

První takový směr bych označil termínem „retrospektivní“ či „regresivní“. Přičemž *„retrospektiva je filmový nebo literární postup, při němž je přerušena dějová vyprávěcí linie a příběh se vrací do dřívějšího časového okamžiku.“*<sup>6</sup> a *„regrese obecně znamená pohyb zpět, ústup, návrat.“*<sup>7</sup> Zde se vychází primárně z potřeb pacienta-klienta umístěného nejčastěji v nějaké organizaci jako jsou Domovy pro seniory, Dům s pečovatelskou službou atd. Účastníky jsou zpravidla senioři s určitou nemocí stáří: demence, Alzheimerova choroba či Parkinsonova choroba. Je preferována aktivita zaměřená na udržovací a sebeobsluhovací činnosti klienta. To však neznamená, že by nebyla rozvíjena i složka kognitivní a psychická. Ovšem aktivity jsou často vedeny k ožívání či připomínání již naučeného (byť pozapomenutého) a dochází tak převážně k navracení se z regresivního stavu zpět do již kdysi „dobyitého území“ kognitivních a psychických dovedností a schopností.

Zástupkyní takového směru je jistě Soňa Demjanovičová se svou bakalářskou prací *Dramatické aktivity se seniory*.<sup>8</sup> Popisuje svou zkušenost se dvěma skupinami klientů ve Whiteladies Residential Home v anglickém Bristolu. Skupina A byla postižena vyšší formou demence, kdežto skupina B byla schopna komunikovat s okolním v rámci reality.<sup>9</sup> Většina účastníků byla ve věku 75 let a mnohem starším. Demjanovičová si v teoretickém úvodu práce vymezuje hlavní termíny, které spadají do vývojové psychologie: smyslové vnímání, pohybová jistota, paměť, inteligence či emoce. Zároveň charakterizuje nemoci stáří, jako jsou demence, Alzheimerova a Parkinsonova choroba.<sup>10</sup> Zajímavější je však podívat se na stanovené cíle projektu:

- *„Nabídnout aktivitu lidem ve Whiteladies Residential Home ve vhodném čase – zpestřit jejich program, zprostředkovat zábavu a smysluplnou činnost.*
- *Umožnit rozsáhlejší komunikaci mezi obyvateli při hodinách i po. Podpořit sdílení se mezi sebou prostřednictvím her, cvičení, příběhů, témat, osobního vyprávění, ...*
- *Procvičovat dovednosti a schopnosti, které jsou v tomto věku ohroženy – paměť, smyslové vnímání, tvořivost, inteligence, ...*
- *Umožnit ventilování vzpomínek k obohacení všech včetně mě.*

<sup>6</sup> <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Retrospektiva>> [cit. 14.4.2016]

<sup>7</sup> <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Regrese>> [cit. 14.4.2016]

<sup>8</sup> **DEMJANOVIČOVÁ**, Soňa. *Dramatické aktivity se seniory*. Praha : Akademie múzických umění. DAMU. Katedra výchovné dramatiky, 2009. Vedoucí bakalářské práce doc. Eva Machková.

<sup>9</sup> Srov.: Tamtéž, s. 10.

<sup>10</sup> Srov.: Tamtéž. kapitola 4. *STÁŘÍ*, s. 14-18.

- *Prozkoumávat v praxi potenciál dramatické výchovy v prostředí domova důchodců.*<sup>11</sup>

Jak jsem předeslal již výše, tak zde se potvrzují principy „retrospektivního“ směru práce se seniory. Mám na mysli především to, že autorka se věnuje udržovacím schopnostem a dovednostem, které klienta činí do určité míry samostatným a komunikativním. Zároveň k tomu využívá vzpomínky, drobné literární příběhy (pohádky, povídky nebo obraz) a obrat k předchozím životům účastníků. Dá se tedy shrnout, že její aktivity jsou vedeny k znovu-uvědomování a znovu-zpřítomnění postojů, hodnot a činností, ale i radostí z vyjadřování a komunikace s dalšími lidmi (sociální oblast).

Stejně tak by se dalo mluvit o aktivitách, v nichž je pozornost cílena na vzpomínky a osobní příběhy jedinců, tzv. reminiscenční aktivity. Již výše jsem vzpomněl na organizaci Post Bellum a její projekt *Paměť národa*. Cílem je evokace minulé situace spojená s živou a žitou skutečností vyprávějící osoby. Většinou jde o individuální aktivitu oproti příkladu Demjanovičové. Výstupem však není udržet kognitivní a psychickou úroveň člověka, nýbrž „pouze“ zaznamenat jeho záznam historie skrze vyprávění (a dostat ji tak do kolektivního vědomí národa).

## **2.2. Perspektivní směr**

Druhým směrem – s jehož pojmovým uchopením mám největší potíže – je „perspektivní“ přístup. Perspektiva se často v přeneseném významu slova používá i pro označení ve smyslu výhledu či pohledu do budoucna, úvaze o budoucnosti nebo naznačení dalších možností vývoje.<sup>12</sup> A právě poslední výrok o dalších možnostech vývoje člověka mě vede k úvaze o tom, že tomuto směru jde především o rozšiřování pole pozornosti a zkušenosti v horizontální rovině. Nejde mu ani o zpětný pohyb k minulosti jako v případě „retrospektivního“ směru, ani o vertikální směřování kupředu k rozvoji osobnosti, jak o tom uvažují v rámci „progresivního“ směru.

Co touto horizontalitou mám na mysli? Jedná se výhradně o systém kroužků a volnočasových aktivit, které přispívají k rozvoji účastníků v oblastech znalostí, dovedností a schopností, ale které mají za cíl pobavit a zabavit svého účastníka.

---

<sup>11</sup> Tamtéž, s. 21-22.

<sup>12</sup> Srov.: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Perspektiva>> [cit. 14.4.2016]



Mezi zástupce takového směru řadím Veroniku Vorlovou s diplomovou prací *Divadelní a dramatická práce se seniory*.<sup>13</sup> Autorka působila v Domově pro seniory Krč a zde založila Literárně-dramatický klub, který probíhal jednou týdně. Jeho zaměření se orientovalo na dramatické hry a cvičení s tématy z oblasti teorie a historie divadelního umění.<sup>14</sup> Vorlová bere opět v potaz jako východiska bio-psycho-sociální specifika stárnutí (vývojovou psychologii) a přidává k tomu podnětnou kapitolu shrnutí pravidla a doporučení pro komunikaci se seniory. Jelikož se vztahuje ke skupině osob žijících komunitně v Domově pro seniory, tak popisuje i specifické zvláštnosti života v takovém zařízení. Z tohoto zdroje pak vychází její výzkum ohledně divadelních a dramatických aktivit pro seniory v Praze. Přichází se zjištěním, že taková nabídka funguje jen ojediněle. Rozlišuje: 1) pasivně přijímané programy (návštěva divadelních představení nebo přizvání souboru do Domova), 2) aktivní divadelní činnost (kdy sami senioři zkoušejí a hrají divadlo – jedná se o *Divadelní soubor Hvězda* a spolek *Proměna*) a 3) aktivní dramatickou činnost (skrze bezprostřední inspiraci dramatickou výchovou dochází k umělecké nebo estetické zájmové činnosti).<sup>15</sup>

Vorlová se pouští do praktického zkoumání třetí možnosti, tj. aktivní dramatické činnosti. Činí tak prostřednictvím již zmíněného Literárně-dramatického klubu. Seniorům nabízí možnost setkat se nad společným zájmem v rámci volnočasové aktivity klubu. Svůj přístup dokládá na ukázce z lekce s názvem *Od Čejky po Chaplina aneb „pantomima je prima“*. Společně se věnují různým druhům pantomimy s výchozím bodem ve filmech a videích historických příkladů práce mimu.<sup>16</sup> Je patrné, že cílem je získání praktické dovednosti ke zvolené konkrétní činnosti. Kromě toho však je zdůrazněn informační a znalostní kanál informací o oblasti gagu a pantomimy. Zastřešujícím rámcem zde stále zůstává oblast zájmu o divadlo (potažmo zaznamenanou podobu „variatních skečů“). Rozvoj účastníků se primárně zaměřuje na divadelní znalosti a dovednosti. Předpokládám, že vliv klubu je formotvorný ve smyslu ustanovení kompaktní skupiny nad společným zájmem i v rozvoji specifických dovedností a brání tak ochabování a regresi přítomných.

---

<sup>13</sup> VORLOVÁ, Veronika. *Divadelní a dramatická práce se seniory*. Praha : Akademie múzických umění. DAMU. Katedra výchovné dramatiky, 2011. Vedoucí diplomové práce doc. Eva Machková.

<sup>14</sup> Srov.: Tamtéž, s. 41.

<sup>15</sup> Srov.: Tamtéž. kapitola 4. *Divadelní a dramatické aktivity pro seniory v Praze*, s. 33-43.

<sup>16</sup> Srov.: Tamtéž, s. 58-64.

K dalším zástupcům perspektivního směru práce se seniory připojují skupinu projektů vydanou v brožuře *Senioři a kultura*.<sup>17</sup> Uvnitř publikace je popsáno na osmnáct různorodých projektů (mimo jiné i *Paměť národa*), které protínají všechny tři mnou popisované směry. Do této druhé kategorie bych jako čisté příklady „perspektivního“ směru přiřadil například *The Wall – 537 Faces*<sup>18</sup> (stěna pokrytá 537 černobílými tvářemi, které byly vytvořeny ve spolupráci se seniory jako graffiti šablony) a *Taneční skupinu Via Nobilis*<sup>19</sup> (zájmový taneční soubor, který se věnuje folklorním tancům). Záliby, koníčky a kroužky umožňují seniorům setkávání a vzájemnou komunikaci spolu s rozvojem konkrétní dovednosti, na niž se prostřednictvím aktivity specializují. Stejně tak dochází k nadšení a celostnímu rozvoji osobnosti daným prostředkem.

### **2.3. Prospektivní směr**

Konečně se dostávám k poslednímu směru uvažování o současné práci se seniory. Pracovně ho nazývám „prospektivním“ nebo „progresivním“. Přičemž pojem prospektivní je nejčastěji spojován s pamětí. Daniel Schacter říká, že se jedná se o „*typ paměti, jehož úlohou je připomenutí si informace v určitém budoucím čase či po jistém ději. (...) Existují dva typy: jeden vázán na událost, druhý na čas.*“<sup>20</sup> O co v praxi jde? O využití asociací, které máme spojené s určitým časem nebo místem. Ukázkou může být jednoduchý příklad, kdy máme spojené ráno s braním léků, anebo si léky dáme vedle zubního kartáčku jako další denní připomínku. Na druhé straně termín progres charakterizuje proces, který je pokrokový, rostoucí a postupující dále, šíře a kupředu, tj. vertikálně (viz například vážné onemocnění mozku – progresivní paralýza).

A právě vázání směru na jevy budoucí a situace spojené s vertikálním postupem překračování sebe sama a svých hranic vedoucí k narušování stereotypních vzorců myšlení, chování a jednání mě přivedlo k tomu, abych se pokusil rozpracovat tento směr práce se seniory v cyklu lekcí.

Nepodařilo se mi zatím v místním kontextu nalézt odpovídající práci, která by vycházela z principů dramatické výchovy a cíleně by mířila na prospekci seniorů. Důvodem může být i sama příčina takového teoretizování. V předchozích

---

<sup>17</sup> HRABĚ, Jiří; MÜLLEROVÁ, Magdalena; EISENSTEINOVÁ, Veronika. *Senioři a kultura*. Praha : Česká kancelář programu Kultura nákladem Institutu umění – Divadelního ústavu, 2012. ISBN 978-80-7008-291-1.

<sup>18</sup> Tamtéž. s. 25-27.

<sup>19</sup> Tamtéž. s. 44-46.

<sup>20</sup> SCHACTER, Daniel. *Sedm hříchů paměti : Jak si pamatujeme a zapomínáme*. Praha a Litomyšl : Paseka, 2003. ISBN 80-7185-555-3. s. 272.

obou směrech se autorky profesně zabývaly seniory – Demjanovičové pracovní stáž na *Whiteladies Residential Home* a praxe Vorlové v *Domově pro seniory Krč*. Už i jejich samotná východiska směřovala především k vývojové psychologii a k případnému vlivu nemocí stáří. Ačkoli obě počítají s rozvojem účastníků-klientů, tak tomu činí na odlišných bázích: udržení dovedností a oddálení regrese na jedné straně a na druhé rozvoj prostřednictvím horizontálního rozvinutí pozornosti na danou činnost zájmu a aktivity. Já přemýšlím o prospektivním směru odlišně už proto, že nejsem zatížen předchozí zkušeností s prací se seniory.

To znamená, že se chci pokusit o směr práce, který nebude tak striktně navázán na poznatky z vývojové psychologie, jak je uvádí Václav Příhoda v knize *Ontogeneze lidské psychiky IV*.<sup>21</sup> Samozřejmě, že východiskem budou senioři, kteří jsou fyzicky i psychicky „limitováni“ (ba v určitých případech i „obdařeni“) daným věkem senia, ale kterým díky principům dramatické výchovy bude nabídnuta cesta k času budoucímu – prospekci. Jde mi především o to, aby si účastníci prošli možnostmi sebepřesazení a překročení mimo známé vody stereotypu. Nadnesu-li to rigidně, tak bych to mohl pojmenovat jako něco ve smyslu záměrného narušování statutu quo, v němž se účastníci nacházejí.

## **2.4. Poznámky k prospektivnosti**

Jak dokládá jedna z mnoha analýz Českého statistického úřadu<sup>22</sup>, dochází v posledních letech k nezvratnému stárnutí populace. S tímto fenoménem jde ruku v ruce zájem o nastupující většinovou věkovou skupinu – seniory. Mnoho organizací a institucí přesouvá svou pozornost právě k nim a snaží se jim jednak nabídnout vhodné strávení volného času (tzv. perspektivní směr), anebo prostřednictvím pečovatelských služeb poskytnout určitý druh asistenční služby (tzv. retrospektivní směr) a přispět tak k prodloužení aktivního a soběstačného života.

Sleduji-li webovou stránku drama.cz, tak se dá mluvit o tom, že výchovně-dramatický přístup je zastoupen „pouze“ na úrovni základního a základního uměleckého vzdělávání.<sup>23</sup> Dále je připravena kapitola *Dramatického oboru do Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání*. Bohužel

---

<sup>21</sup> Srov.: **PŘÍHODA**, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky IV*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství n. p., 1974. část druhá: SENIUM, s. 223-469.

<sup>22</sup> <[https://www.czso.cz/csu/xc/analyza\\_zmena\\_vekoveho\\_slozeni\\_obyvatelstva\\_a\\_postupne\\_starnuti\\_populace\\_na\\_jihu\\_cek](https://www.czso.cz/csu/xc/analyza_zmena_vekoveho_slozeni_obyvatelstva_a_postupne_starnuti_populace_na_jihu_cek)> [cit. 25.4.2016]

<sup>23</sup> Srov.: <[http://www.drama.cz/osnovy\\_a\\_programy/index.html](http://www.drama.cz/osnovy_a_programy/index.html)> [cit. 25.4.2016]

o andragogickém přístupu k oboru se nedozvídám nic. Absence širšího zájmu o často „zájmové“ aktivity dospělých činí z dramatické výchovy v takovém pohledu neprozkoumanou oblast. Jak jsem uvedl již výše, o výčet v pražském prostředí se pokusila Vorlová ve své diplomové práci. Ale ani zde neobjevují konkrétní stanovení cílů a prostředků, které by mohly být nápomocny při prospektivní výchovně-dramatické práci se seniory.

Dozvídám se jenom to, že dominantním polem retrospektivního směru jsou zřizované instituce (Domov pro seniory atd.) či ústavní oddělení, které se zaměřují výhradně na požadavky svých obyvatel-klientů a vycházejí z jejich bezprostředních potřeb. Dalo by se říct, že se tento směr pohybuje na poli sociální pedagogiky nebo komplexní „rehabilitace“ osobnosti. Perspektivní směr má významně širší pole záběru. Kromě předchozích klientů dokáže uspokojit i seniory žijící samostatně (tj. neinstitucionálně), popřípadě sdružující se v klubech a spolcích. Svým zaměřením uspokojuje volnočasové aktivity a důležitou měrou spěje k mezilidským vztahům, komunikaci a sdílení. Nezastupitelnou úlohu zde hraje vzniklé společenství jako posilující a podporující činitel. Ze shodných základů pak vyrůstá i mnou sledovaný prospektivní směr, který však cílí na jednotlivé osoby více individuálně, byť scházející se ve skupině. Hlavním záměrem je orientace na překračování svých „limitů a omezení“ daných předchozím životem či společensko-kulturními požadavky. Vystává zde však otázka, jak nastolit cestu k onomu sebepřekonávání stereotypnosti a zažitých vzorců konání a myšlení. Zdá se mi, že nejvhodnějším způsobem je využít formu perspektivního směru práce ve skupině, ale nevěnovat tolik pozornosti zájmům a učení konkrétním dovednostem, nýbrž směřovat k událostem budoucím či nabídnout účastníkům prostředky pro to, aby neustrnuli ve statu quo.

Chci se na chvíli ještě obrátit k artefietickému slovníku, kterým bych rád osvětlil své uvažování o třech směrech práce se seniory. Jan Slavík v publikaci *Umění zážitku, zážitek umění* rozlišuje čtyři tematické okruhy uměleckých konceptů: tematický, konstruktivní, prožitkový a empatický.<sup>24</sup> Dále vymezuje tři dimenze výrazové hry (forma, výraz a komunikace)<sup>25</sup>, které de facto odpovídají učivu Výtvarné výchovy definovanému v dokumentu *RVPZV* (rozvoj smyslové citlivosti, uplatnění subjektivity a ověřování komunikačních účinků).<sup>26</sup> Každému

<sup>24</sup> Srov.: SLAVÍK, Jan; WAWROSZ, Petr. *Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe estetiky)*, 2. díl. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-130-3. s. 159-169.

<sup>25</sup> Srov.: Tamtéž, s. 241-251.

<sup>26</sup> Srov.: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* dostupný na: <[http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV\\_2007-07.pdf](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf)> [cit. 26.4.2016], *Výtvarná výchova*, s. 69-71.

učivu náleží jeden dominantní tematický okruh uměleckého konceptu. Přenesu-li toto myšlení i do oblasti výchovně-dramatického uvažování o práci se seniory, tak se mi jen potvrzují úvahy o oněch třech směrech, a to: a) retrospektivní směr: zdůrazňuje formu – rozvoj smyslové citlivosti – prostřednictvím důrazu na konstruktivní okruh, tedy jak je to uděláno, jak dosáhnout správného úkonu; b) perspektivní směr: preferuje komunikaci – ověřování komunikačních účinků – se zaměřením na tematický a empatický okruh, při nichž dochází k vzájemnému naladění, podporování a ukazování výsledku tvořivého aktu; c) prospektivní směr: dominance výrazu – uplatňování subjektivity – a prožitkového okruhu, kterými je možno posilovat své uvědomění a brát zřetel především na své progresivní směřování a vnímání sebe v netradičních okolnostech a vztazích. Potvrzuje se individualizované zaměření na jedince oproti předchozím kolektivním aktivitám.

S tímto prospektivním konceptem „uplatňování subjektivity“ ve výchovně-dramatické práci se seniory se ukazuje důležitost zvolených aktivit a příběhů. Ty by neměly být návodem, nýbrž průvodcem účastníků při překračování jejich stereotypů, a poskytovat jim oporu při takové cestě. Nelze se přitom nevyhnout závažným tématům a motivům, které by měly konfrontovat účastníky nejen navzájem, ale především se sebou. Zvědomění a překonávání (tzn. hledání) jsou poté dva nesmírně důležité procesy prospektivního směru práce se seniory.

### 3. CHARAKTERISTIKA PROJEKTU A PROSTŘEDÍ

Cyklus prospektivních lekcí je koncipován na sedm vzájemných setkání v prostorách jídelny Domova pro seniory v Rožmitále pod Třemšínem. Tento Domov spadá pod Centrum Rožmitál pod Třemšínem, poskytovatele sociálních služeb.<sup>27</sup> Účastníci byli osloveni a vybráni personálem s ohledem na jejich psychický a fyzický stav a byla jim nabídnuta možnost zúčastnit se pravidelných lekcí. Předem nebyl omezen ani budoucí příchod dalších zájemců dle jejich zájmů a možností. Počítal jsem s maximální kapacitou patnácti osob. Prostor jídelny byl dostatečný vzhledem k „vyprávěcímu“ zaměření setkávání. Stoly se daly umístit stranou, a tak vznikl volný prostor pro sezení v kruhu na židlích. Jedinými rušivými elementy se ukázalo občasné hlášení rozhlasu s informacemi dne nebo výjimečný průchod někoho jídelnou.

Základ cyklu lekcí byl položen na prospektivním směru uvažování nad prací se seniory. Východiskem se stalo vyprávění jako spontánní činnost vhodná věku senia. Ovšem ohled nebyl zaměřován do minulosti, nýbrž už samotným výběrem literárních zdrojů předjímal orientaci na bourání klasických způsobů přemýšlení a jednání. Vzal jsem v potaz i potřebu fyzické aktivizace účastníků.

Od projektu očekávám především ověření si praktického prospektivního směru práce se seniory. Jelikož budu pracovat s lidmi, kteří nemají žádnou zkušenost s principy dramatické výchovy ani divadla, tak se přede mnou otevírá průzkumnická role v této oblasti mého uvažování. Stejně tak kladu hypotézu o tom, že senioři (situovaní v Domově pro seniory) jsou schopni zabývat se i situacemi a činnostmi, kterými se dokáží posouvat dále ve vertikální rovině. V neposlední řadě se chci pokusit podnítit účastníky k samovolnému procesu sebeobjevování a aktivizace.

Ještě než přistoupím k jednotlivým lekcím, jejich popisu průběhu a reflexím, stanovím zásadní cíle svého prospektivního směru cyklu lekcí:

- účastníci přijmou hru a metody DV (předmětnou metaforu, hru v roli atd.) jako princip objevování svých limitů (stereotypů) vedoucí k sebezpřesahování
- účastníci vytvoří drobné výstupy (báseň, kresba, loutka atd.) vztahující se k otázce prospektivnosti
- účastníci aplikují získané zkušenosti a dovednosti pro osobní rozvoj a spontánní trávení volného času

---

<sup>27</sup> Více <<http://www.centrumrozmital.cz/domov-pro-seniory/>> [cit. 18.4.2016]

## Lekce 1: Seznámení se se skupinou, překročení hranice / 13.1.2016

- Cíl: - zjistit verbální, motorické a psychické schopnosti a dovednosti účastníků
- účastníci vstoupí do role v rovině simulace a předkládají varianty konání
  - účastníci vyjádří své postoje k překračování stereotypního způsobu života (prospektivním aktivitám)

### 1. Představení sebe (3)

Josef Pekárek, student dramatické výchovy, učitel na ZŠ, diplomová práce na téma „Prospektivní práce se seniory“; lekce jako otevřený prostor, kde je vše dovoleno v rámci fantazie a vyprávění, kdokoli má právo říci ne, nic se nehodnotí, čeká nás 7 setkání nad různými příběhy, nápady a aktivitami.

### 2. Představení účastníků (12)

Zjistit, zda se všichni znají navzájem. Posílat kamínek po kruhu jako znamení pro mluvení – jméno, záliba a co bych byl, kdybych byl zvířetem.

Cíl: - zjistit mluvní a sluchový stav účastníků, úroveň verbální komunikace

*Průběh: Na lekci se sešlo 13 účastníků (12 žen a 1 muž). Postupně po kruhu se představili tak, jak si přáli, aby byli oslovováni – vždycky se jednalo o příjmení. Drobné komplikace se ukázaly v okamžiku, kdy měli určit zvíře, v jaké by se mohli změnit. Ať už z důvodu nedoslýchavosti či neodpoutání se od reality třetina účastníků hovořila o svém domácím mazlíčkovi: psu nebo kočce a historkách s nimi spojenými. Nebyli s to přistoupit na možnost proměny. Kromě mazlíčků se objevila například i kachnička, králíček či člověk. Na závěr se ještě jednou po kruhu poslal zahřátý kamínek, aby si ho každý mohl ohmatat a pohládit.*

### 3. „Rozcvička“ (10)

Vsedě na židli: ruce nahoru a dolu jako roztleskávačka; nohy střídavě zvedat jako písty motoru; sledování běhu slunce hlavou tam a zpět; přivonění ke květině – hluboký nádech do celého těla; nechat na sebe sálat hřejivé slunce, uvolnění; jarní přeháňka – lehké poklepávání celého těla; osušení od kapek – mírným tlakem setřít vodu z celého povrchu těla. Jak se cítíte?

Cíl: - zjistit pohybové možnosti účastníků spojené s představou a rozehřát je

*Průběh: Dílčí cvičení byla motivována představou. Kromě výše navržených jsem navíc zapojil sahání na vysokou větev, hluboké přivonění ke květině s následným pojmenováním a opětovným provoněním těla až ke konečkům prstů. Zde se již*

účastníci více uvolnili při hromadné vedené aktivitě. Při závěrečném otírání těla od jarního deštěku dokonce došlo k „cákání“ na přisedící. Dle svých možností byli zapojeni všichni, i když se zde ukázaly limity jednotlivých osob. Tudiž jsem od možnosti hlavní práce s pohybovým rozvojem seniorů upustil – jelikož by se muselo jednat o samostatný projekt – a rozhodl jsem se zaměřit na myšlenkové a verbální projevy.

4. Co by, kdyby ... (viz Daisy Mrázková – Co by se stalo, kdyby<sup>28</sup>) (10)

- a) slovo – byl miliardářem, měl vlastní letadlo, začalo hořet
- b) slovo a gesto – byl sportovcem, měl supervlastnost, mohl změnit minulost
- c) gesto a pohyb – mohl být kdekoli ve vesmíru

Cíl: - zjistit úroveň tvořivosti a představivosti v přemýšlení jedinců i skupiny  
- účastníci dokáží vstoupit do role v rovině simulace  
- účastníci chápou a dodržují techniku živého obrazu

*Průběh: Původně jsem uvažoval o položení otázky a následném kolování kamínku, aby se každý vyjádřil. Ale usoudil jsem, že výhodnější pro skupinu bude varianta společného dění – viz poznatek o proměně ve zvíře z bodu 2 –, i když tak přijdu o některé výpovědi. U některých potencialit účastníci nabídli pouze 3-4 odpovědi, u jiných se rozhořela drobnější diskuse:*

*a) Miliardář: rozdala bych vše, bohatství není všechno; letadlo: spadla bych hned nebo cestovala bych, ale představa být stále jen ve vzduchu se mi moc nelíbí, letěl bych k moři; požár: to by byl blázinec, vyprostila bych lidi, hledat záchranu, útěk.*

*b) Použití gesta už byl náročnější úkol a účastníky to stále svádělo k verbálním odpovědím. Přesto se v některých případech podařilo vytvořit živý obraz. Sportovec: kopaná, košíková, tenis atd.; supervlastnost: ochota, vstřícnost, spravedlnost či neviditelnost, aby mohla pomlátit všechny ty panáky nahoře a vysvobodit děti z dětských domovů; minulost: aby lidé neumírali (viz Věc makropulos), aby se nezabíjelo, možnost si vybrat povolání dle sebe nebo aby děti nedávaly rodiče do domovů důchodců. Zde se rozhořela debata.*

*c) Bylo vypuštěno gesto i pohyb a zůstalo jen slovní vyjádření. Místo: doma.*

*Jako nejvýraznější se projevila paní s amputovanou nohou, která byla na vozíku. Ta se aktivně zapojovala do představ potencialit a přicházela s netradičními řešeními, viz neviditelnost, dávání rodičů dětmi do domovů důchodců atd. Přes to*

<sup>28</sup> MRÁZKOVÁ, Daisy. Co by se stalo, kdyby. Praha : Baobab, 2012. ISBN 978-80-87060-65-0.



všechno se však účastníci drželi osobních zkušeností a reálných možností. Žádné výrazné fiktivní „kdyby“ se neobjevilo.

#### 5. Rekapitulace (8)

Oddáváte se někdy takovým představám? O čem jsou?

Co pro vás znamená fantazie? Kdy se jí oddáváte? Jsou vzpomínky fantazie?

*Průběh: Vypuštěno. Bylo zřejmé, že se většina drží pevně nohama na zemi a že fantasii a představivost vytěsňují mimo běžné potřeby.*

#### 6. Článek z novin: Babička graffitačka<sup>29</sup> (10)

Rozdat portrét a zeptat se, co vidí a co se dá usuzovat o osobě. Poté popsat stručně portugalský projekt LATA 65. Jak na ní asi reagovalo její okolí a nejbližší?



obr. 1

Cíl: - zjistit postoje účastníků k netradičním, novým, prospektivním aktivitám

*Průběh: Byl rozdán každému účastníku jeden černobílý obrázek (viz obr. 1). Začali jsme popisem toho, co vidíme. Hned se projevila dvě úskalí. Prvním byla nepřítomnost brýlí a druhou právě černobílá forma fotografie. Na druhou stranu lze považovat popisování viděného za rozvoj představivosti.*

*Senioři objevili babku. Uvažovali, zda se nejedná o nějakou reklamu. Při bližším zaměření na to, co drží v ruce, byly slyšet možnosti jako měřicí přístroj, termoska, osvěžovač vzduchu nebo dobré nálady a nakonec zaznělo označení „sprejerka“. Poukázal jsem na to, že se jedná o portugalský projekt, který byl zaměřen na seniory tak, aby poznali aktivity současné generace.*

<sup>29</sup> <<http://resetmag.cz/projekt-lata-65-se-snazi-seniorum-priblizit-street-art-a-graffiti-aneb-kdyz-tvoje-babicka-sprejuje/>> [cit. 10.1.2016]

*Jaký máte vztah ke sprejerství? Bylo zapotřebí nejprve ujasnit pojem, protože si ho někteří vykládali jako používání voňavky, které považovali za normální. Po vysvětlení se však stanovisko převrátilo na opačnou stranu. Nakonec se všichni zaujatě věnovali důvodům, které jí k tomu mohly vést (viz rozvedení aktivity Co by, kdyby ...). Mezi nejzajímavějšími zazněly následující: pro peníze, když se tak směje, tak z toho určitě nějakou korunu bude mít, anebo čisté prostředí a zájem o jeho zlepšení. Poznamenal jsem, že i v České republice proběhlo několik takových projektů<sup>30</sup> a zda o nich někdo z přítomných slyšel. Každopádně se u účastníků objevil značný odstup a určitá obava z provozování takovýchto a podobných aktivit. Přestože vyznali obdiv babce sprejerce, tak sami zůstali nadále ponořeni do reality a stereotypnosti svých činností. Beru to jako výborný výchozí stav pro možnost rozvoje a uvolnění představivosti už proto, že čin babky nekompromisně nezavrhl.*

#### 7. D.Ú. (Dobrovolný úkol) (5)

Kdy jste naposledy psali dopis? Napsat ho babce graffitačce o tom, co by mohla ještě všechno podniknout.

Cíl: - nabídnout seniorům možnost samostatné práce během týdne

*Průběh: Kdy jste naposledy psali dopis? Napište dopis naší babce přímo pod obrázek. Můžete jí položit nějakou otázku, můžete ji pochválit nebo ji za něco pokárat. Hlavně zkuste nějak vyjádřit vlastní stanovisko k její činnosti. Pokusme se krátce ještě zrekonstruovat její život. Čím se živila? Odpovědi: úřednický typ, malířka nebo sochařka, aktivní člověk, sportovkyně. Pojmenujme si ji: Alžběta, Elizabeth, Maruška...*

*Babka sprejerka posloužila jako odrazový můstek k prospektivním činnostem i jako možná průvodkyně v dalších lekcích.*

*Udělaliby někdy graffiti? Odpověď: Ne, k tomu je zapotřebí fantazie a tu já nemám. Moje reakce: Tak vzpomeňte na aktivitu Co by, kdyby ..., která byla plna představivosti a fantazie...*

---

<sup>30</sup> Mezi nejznámější patří například pražský projekt *The Wall – 537 Faces*, za nímž stojí Elpida o. p. s. Studenti střední grafické školy sesbírali a pořídili portréty seniorů, z nichž posléze vytvořili šablony. Podle nich vytvořili na pražské zdi na Pankráci pouliční galerii. Více nejen o tomto projektu: Srov.: HRABĚ, Jiří; MÜLLEROVÁ, Magdalena; EISENSTEINOVÁ, Veronika. *Senioři a kultura*. Praha : Česká kancelář programu Kultura nákladem Institutu umění – Divadelního ústavu, 2012. ISBN 978-80-7008-291-1. s. 25-27.

8. Četba: Shaun Tan – V žádné jiné zemi, in: Příběhy z Předměstí<sup>31</sup> (10)  
*Průběh: Přečtení příběhu V žádné jiné zemi (viz příloha I.). ... A takové místo můžete mít nejen v domě, ale i ve svém srdci či myšlení.*

## 9. Rozloučení (2)

Citát: „Člověk často nelituje toho, co udělal, ale toho, co nestihl udělat.“  
Poděkování a potlesk.

## Reflexe lekce 1:

Na úvodním setkání se sešlo třináct osob, z toho byl pouze jeden muž. Uspořádání sezení v kruhu účastníkům nečinilo žádné problémy. Sestry pomáhaly příchozím s usazením před začátkem. Lidé se sešli ze dvou oddělení, takže se dennodenně vzájemně nestřetávají. Jako znak pro mluvení jsem využil hladký bílý obléžek, který se předával postupně po kruhu, bylo-li zapotřebí. Princip se víceméně dařilo dodržovat.

Mým primárním cílem bylo zjištění verbální, motorické a psychické úrovně přítomných (jelikož jsem počítal s jejich následnou pravidelnou účastí). Jak slovo, tak vnímání či porozumění bylo na dobré úrovni. Pohybová složka byla u některých oslabena zkrácením svalů, ochablostí končetin (zejména pohyb o chodítkách apod.) či dokonce v jednom případě amputací dolní končetiny. Přesto se aktivně zapojili do „rozcvičky“ a přijali na výbornou i pohyby spojené s představou, které v ojedinělých případech minimalisticky rozváděli dále. Proto jsem opustil od myšlenek na výraznější pohybové směřování lekcí – například vycházka do přilehlých zahrad. Sezení na židlích a zaměření se především na slovo a představivost se tedy dostalo do středu zájmu.

Skupina by se dala rozdělit na dvě části, z nichž jedna se jevila jako aktivní, diskutující a společenská, druhá byla takřka jejím opakem. Nutno podotknout, že účast na těchto lekcích byla dána dobrovolným přáním účastníků, avšak byli osloveni pouze „vhodní a samostatní“ klienti Domova pro seniory.

Zdalo se, že poprvé byli účastníci zaskočeni už tím, že měli říci, v jaké zvíře by se proměnili. Pozdější práce s představou na principu „co by, kdyby“ už jim nečinila takové potíže. Komplikace se objevovaly v takovém případě, kdy se mělo slovo kombinovat s pohybem, anebo když pohyb (gesto) měl předcházet a být zastaven v tzv. živém obraze. Toho už někteří nebyli schopni, převažoval u nich

---

<sup>31</sup> **TAN**, Shaun. V žádné jiné zemi. In: *Příběhy z Předměstí*. Zlín : Kniha Zlín, 2011. ISBN 978-80-87497-23-4. s. 56-61.

stále verbální projev. Zjistil jsem tedy, že překračující (prospektivní) aktivity bude nutno zakládat od začátku a jednoduchosti s ohledem na to, že u přítomných je dominantní role slova a vyprávění. Přesto jsem se nehodlal vzdát ani dalších forem vyjadřování – jako kresba, loutkářství či písemný projev – pro své osobní poznání takového fungování v komunitě seniorů.

Vstup do role v rovině simulace zvládla většina dobře. Verbální uchopení a vyjádření mělo navrch. Gestické či motorické uchopení simulace již vážlo. Důvodem byla podle mne především nezkušenost s fikcí nebo náhlá nepřírozenost nastalé situace, které chyběla větší energetizace těla a jeho tenze.

Původně, při přípravě tohoto projektu, jsem rozvažoval, jakou formu zvolit (viz kapitola 2), ale podařilo se mi objevit právě onen portugalský *projekt LATA 65* a rozhodl jsem se, že použiji jednu z tamních účastnic jako určitý vzor a průvodkyni našich lekcí. Tu jsem zároveň hodlal využít i jako zjištění jejich postojů a hodnot k novému, neznámému a objevitelskému. Na babku sprejerku reagovali různorodě, záleželo na úhlu pohledu. Jednalo-li se o zvelebování, tak hodnocení bylo pozitivní, šlo-li ovšem o sebezviditelnění či svévoli babky, vztah byl až nevraživý. Byl jsem tudíž rád, že naší průvodkyní se stala žena, která pro účastníky nepůsobí jednoznačným dojmem. Byl položen důležitý základ pro přemýšlení, kladení otázek a možností zkoušení rozličných aktivit, když se do nich pustila i „takováhle babka“, jak si ji pojmenovali. Ostatně její vzhled na přítomné měl pouze kladný vliv a všichni si ji oblíbili jako pohodovou ženu.

Závěrečná část věnovaná četbě příběhu *V žádné jiné zemi* od Shauna Tana měla posílit ideu tvořivosti a fantasmie v každém člověku. Společně s citátem jsem se pokusil o počáteční přepólování jejich pozornosti a způsobu myšlení. Bylo patrné, že všichni odcházeli ze setkání v různých mírách vykojení. Předpokládal jsem, že zadaný dobrovolný úkol alespoň některým poskytne možnost seberozvoje a zájmu, zvláště když psaní dopisu nepatřilo již mezi jejich běžnou činnost. Ovšem nedoufal jsem, že úkol splní všichni.

## Lekce 2: Metafora, proměna a variace / 20.1.2016

- Cíl: - účastníci jednoduše pracují s předmětnou metaforou (zástupnou rekvizitou), tj. vymyslí drobný pohyb s předmětem
- účastníci se pokusí o neverbální komunikaci ve dvojici prostřednictvím předávané kresby
  - účastníci jsou schopni zpětně pojmenovat o čem spolu „hovořili“

### 1. Úvodní věta (5)

Pošlu opět po kruhu kamínek a každý, kdo ho bude mít v ruce, řekne, za co by se chtěl pochválit, že se mu povedlo během minulého týdne.

- Cíl: - účastník dokáže vybrat ze zážitků z uplynulého týdne jeden důležitý a pozitivní, za který je schopen se pochválit

*Průběh: Zpočátku nastala nejistota mezi třinácti přítomnými o tom, o čem se mají vyjadřovat. Upřesnil jsem, že mohou poznamenat jakoukoli maličkost, která se jim povedla nebo s níž byly spokojeni. Objevil se i komentář „samochvála smrdí“, ale po chvíli se podařila úvodní věta rozjet po kruhu. Mimo jiné zazněly následující informace: ušetřit peníze, nic se nezhoršilo, ovládat výtahy, spát od večera do rána v jednom kuse nebo daří se mi křížovky. Mírné komplikace nastaly při posílání kamínku, kdy se ho účastníci snažili zbavovat ještě dříve, než domluvili, jako by to byl nějaký děsivý objekt. Na druhé straně si ho jiní pečlivě ohmatávali, zahřívali a užívali si jeho hladkost.*

### 2. „Rozcvička“ (10)

Práce s představou a pohybem: roztleskávačka – ruce nahoru a dávat dolů s kmitavým pohybem a uvolněnými prsty, ruce shodně a poté ruce proti sobě; hníst těsto – prsty, napětí a uvolnění; kobra – jedna ruka do podoby a pohybu kobry, zastavení a rychlé zaútočení, výměna rukou; útoky dvou kober proti sobě – střídání pozornosti a napětí; uvelebení se a židli jako v hnízdě; bublifuk – dlouhý výdech tak, aby nám bublina nepraskla, podruhé snaha o co největší počet bublin; cárání nohy u vody; odtlačování a přitahování nohou od těla; břišní tanečnice – uvolnění páteře a celé horní poloviny těla; tělo jako stonek a hlava květ – střídání dne a noci, zvedání květu obratel po obratli; jarní přeháňka – dopadání kapek prsty na celé tělo a poté jejich setření tlakem.

- Cíl: - aktivizovat účastníky před dalšími činnostmi (především horní končetiny)
- účastníci přijmou představu spojenou s pohybem, který rozehrají

*Průběh: Rozehřátí těla a jeho aktivizace skrze představy a jednoduché vstupy do rolí účastníkům plně pomohla s rozvinutím pohybů a uvolňovacích cviků. V některých případech dokonce samostatně rozvíjeli představy dále, začali komunikovat v roli a drobně reagovat na ostatní. Byla patrná radost z představ a pohybu vůbec. Většina přítomných končila rozcvičku s úsměvem či smíchem. Tento bod byl zařazen až za bod 3.*

### 3. D.Ú. Dopis (5)

Zjištění, zda splnili dobrovolný úkol. Přečtení si dopisů. V jakém duchu se nesou? Jak se vztahují k citátu, kterým jsme zakončili minulé setkání? Jaké bylo opět napsat dopis?

Cíl: - účastníci dokáží napsat dopis fiktivní postavě a veřejně ho přečíst

*Průběh: Viděl jsem, že nikdo z přítomných si s sebou nenese papír rozdaný minulý týden, na který měli napsat dopis babce sprejerce. Proto jsem tento bod zařadil ještě před „rozcvičku“ a pokusil se s účastníky (z nichž někteří se minule neúčastnili) zrekapitulovat minulé setkání. Věděli, že mohli napsat dopis, ale nikdo této možnosti nevyužil. Mezi další vzpomínané aktivity patřilo Co by, kdyby ... a právě debata nad babkou sprejerkou. Nechal jsem po kruhu poslat ještě jednou její fotografii, nad níž se přítomní rozpomněli a zase rozpovídali.*

### 4. Co by, kdyby ... (10)

Pokračování v principu neomezených možností z minulé lekce. Nyní rozdělena na dvě části. První z nich je otázka: Co by se stalo, kdyby věci nebyly takové, jaké jsou, ale neustále se proměňovaly? Druhá část se věnuje proměně, metafoře objektu – vidlička, šátek.

Cíl: - účastníci jsou schopni přijmout metaforický princip zástupné rekvizity

- účastníci použijí předmět (hrnek) jako jiný předmět

- účastníci přetvoří objekt (šátek) v zcela nový předmět či zvíře

*Průběh: Byla položena otázka: Co by se stalo, kdyby věci nebyly takové, jaké jsou, ale neustále se proměňovaly? Na ní účastníci reagovali celkem jednotně, například: myslela bych si, že jsem blázen; čáry máry; zahodila bych to; myslela bych si, že na to něco působí. Kromě magických sil se tedy objevily i názory na psychické či kognitivní problémy. Zeptal jsem se, zda se jim to někdy stává. Nikdo takovou možnost nepotvrdil.*

*Proto jsem přistoupil k druhé části, ke hře s objektem (a metaforou). Namísto vidličky jsem použil na stole ležící kovový hrneček, který byl větší a přehlednější*

*pro skupinu. Poslal jsem ho po kruhu a každý ho měl použít jako jiný předmět tak, abychom to mohli hádat. Při proměnách se vycházelo především z vlastností, které hrnek měl: zrcadlo – lesk; měšec či bábovička na písek – uzavřenost tvaru; ale objevil se i nápad s okapem – odmyšlení dna hrnku; ovšem někdo by ho tautologicky proměnil opět v hrnek, proto byla z nespokojenosti ostatních navržena možnost pánské ochrany, která však nebyla předvedena.*

*Jako druhý objekt jsem použil kouzelný šátek s důrazem na jeho proměnu v jiný předmět nebo zvíře. Ten se měnil ve váhy, škrtidlo, turban či zase v šál, anebo někteří dokonce začali uzlovat, až jim vznikl přímo sochařský objekt: mašle do vlasů, čertovské rohy nebo pejsek. Všem byl poskytnut dostatek času na promyšlení i realizaci, tudíž objektové proměny zabraly mnohem více času, než bylo původně plánováno. Z toho důvodu jsem následující body na místě syntetizoval a zaměřil se na princip neverbální komunikace (viz babka sprejerka) namísto vstupu do role, tvorby postavy a její historie.*

## 5. Životopis babky graffitačky (15)

Naladění se na ní prostřednictvím obrázku. Řekli jsme si minule, že babka vzala svět do svých rukou a začala ho proměňovat. Zrekonstruujeme si nyní životní okamžiky naší babky sprejerky se všemi radostmi i strastmi. Vy se teď všichni stanete na chvíli babkou. Půjdeme po kruhu a každý řekne jednu informaci z jejího („svého“) života. Až by toto kolečko proběhlo, tak by všem – v podobě hromadné postavy – byly kladeny doplňující tematické okruhy: rodiče, kamarádi, rande, hračka, nemoc, sny, rodina, koníčky, poslední přání, co čte, v čem vynikala, co jí nešlo, jak vypadalo její oblíbené místo, ... Mimo roli by pak na závěr byla otázka: překvapilo vás něco na jejím životě?

- Cíl:
- účastníci vytvoří kolektivně jednodílnou fiktivní postavu babky sprejerky tak, aby si jednotlivé výroky neodporovaly
  - účastníci dokáží udržet mentální obraz fiktivní postavy
  - účastníci aktivně naslouchají druhým

*Průběh: Vynecháno z důvodu časové náročnosti a odbočení od hlavní linie lekce.*

## 6. Aktivizace (3)

Po dlouhé verbální aktivitě jsou zařazeny 2-3 aktivity z rozcvičky na probuzení a naladění se na jinou energii.

*Průběh: Vynecháno, nebylo zapotřebí kvůli aktivizaci během bodu 4.*

## 7. Dokreslování obrázku (10)

Jak se dá komunikovat s druhými lidmi? Uděláme nyní experiment, v němž si zkusíme „popovídat“ ve dvojicích prostřednictvím obrázků.

Cíl: - účastníci přistoupí na možnost neverbální komunikace kresbou

- účastníci si zvolí vlastní vyjadřovací prostředky (linie, tvary, dokreslování, izolované tvary atd.)

- účastníci zpětně pojmenují, o čem vzájemně ve dvojici „hovořili“ a dokáží zpětně rekapitulovat kresebný „dialog“

*Průběh: Položil jsem otázku: jak se dá komunikovat s druhými lidmi? Mezi odpověďmi zaznělo hlášení se, povídání si či dokonce i klepání. Minulý týden jsme se seznámili s babkou sprejerkou, která používá ke komunikaci s okolím kreslení (graffiti) a psaní. Jedna z účastnic to komentuje tak, že kreslení je víc než psaní, je i rychlejší. Proto se ptám, kdy naposledy kreslili? Nejčastěji zní, že tomu tak bylo ve škole nebo dětem, později už ne, protože na to nebyl čas. Tudíž zdůrazňuji předchozí komentář o tom, že kreslení je mnohdy více než psaní či řeč.*

*Nyní podnikneme experiment. Nemusíte mít žádné obavy. Sedněte si k sobě ve dvojicích tak, abyste seděli naproti sobě. Každý si vylosuje jednu barvu fixy a pokusí se beze slov komunikovat s partnerem. Je jedno, zda nakreslíte obrázek nebo čáru, druhý na to zareaguje a doplní či rozvede předchozí. A takto si to několikrát vyměňte. Aktivita probíhala se zapojením většiny přítomných, kteří však nebyli schopni se zdržet vzájemných komentářů. Ostatní se vymlouvali na neschopnost kreslení, že to nebude pěkné atd. Snažil jsem se podporovat a přimět alespoň k prvním tahům. Po skončení dialogů jsem se zeptal, o čem si spolu „povídali“? – a) zpívali si písničku, b) o posílání dopisu potrubní poštou, c) o výletu (nedokončeno) nebo d) o tom, co budou mít k večeři. (Viz obr. 2a-d na následující straně.)*

## 8. D.Ú. (Dobrovolný úkol) (2)

Z toho, co jsme tady slyšeli o bohaté historii babky sprejerky, si vyberte jeden okamžik, který ji mohl nejvíce ovlivnit, a nakreslete ho na kousek papíru. Příště je přineste s sebou.

## 9. Rozloučení (3)

Poděkování za odvalu při experimentu a potlesk.





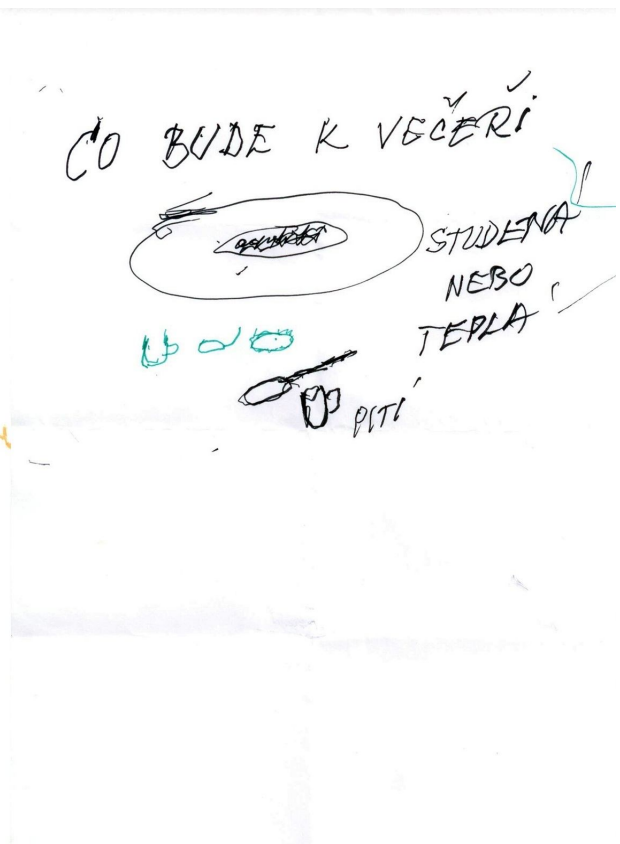
obr. 2a – zpívání písničky



obr. 2b – posílání dopisu potrubní poštou



obr. 2c – povídání o výletu (nedokončeno)



obr. 2d – co bude dnes k večeři

## Reflexe lekce 2:

Na druhém setkání se opět sešlo třináct osob (z toho pouze jeden muž), přesto se někteří objevili nově. Hned od počátku jsem se snažil navodit dobrou atmosféru posláním kamínku po kruhu s tím, aby účastníci odpověděli na úvodní otázku. Překvapilo mě, že se jako první ozvalo, že samochvála smrdí apod. Ale vzápětí již všichni v hlavě dlouze přemítali o tom, co stojí za ocenění. Jednalo se pravděpodobně o narušení jejich standardního přemýšlení. Cíle bylo nakonec víceméně u všech dosaženo, představili svou činnost.

Rozcvičce jsem věnoval zase více času a pokusil se ji spojit s představou. Nabízené myšlenkové obrazy přijali všichni – až na výjimku paní s amputovanou nohou, která byla na vozíku – a s drobnou dávkou opatrnosti na počátku postupně začali jemně rozehrát pohyby rukou. Nejvíc je zaujaly vzájemné útoky dvou kober. U většiny bylo znatelné ponoření do cviků. Paní na vozíku se odmítla zapojit s tím, že už cvičila ráno. Osobně si však myslím, že se zaměřovala pouze na slovo. Dokonce jsem cítil drobné obavy z toho, že se jí nějak dotknu, když jsme v rozcvičce došli až k cárání nohou v potoce, přestože bylo několikrát zdůrazňováno provedení každého účastníka podle svých možností.

S nesplněním dobrovolného úkolu většinou jsem mírně počítal, ale přesto jsem byl zaskočen, že nikdo – ani pro sebe – se do psaní dopisu nepustil. Na druhou straně chápu jejich zaskočení takovým nerealistickým úkolem.

„Co by, kdyby“ bylo jedním hlavním těžištěm lekce. Navazovalo na minulou verbálně-gestickou aktivitu. Zdálo se, že princip metaforické proměny hrnku přijali všichni. Zaměřili se především na vizuální prvky (lesk, špína, kov, ..), které jim nabízely proměnu objektu. Veskrze se jednalo o jednoduché změny, které vytvořily výborný přechod k další úrovni – šátku. Zde už u tří čtyř osob došlo k určité blokaci, a tak nebyly schopny přijmout vyšší úroveň metafor. Nastolená proměna v předmět nebo zvíře už vyžadovala větší míru odstupu (či možná abstrakce) od reálného předmětu. Takže na jedné straně se objevily složité uzly jako turban či pes, na druhé šátek zůstal dále pouze šátkem. To navíc bylo uvozeno slovy, že z toho přece nejde nic jiného udělat, byť předtím paní viděla několikero jiných možností. Rozdíl mezi použitím (hrnku) a vytvořením (ze šátku) nastínil hraniční oblast v práci s metaforou se seniory.

Druhým těžištěm lekce se stal experiment s kresebnou neverbální komunikací ve dvojicích. Původně jsem zvažoval, zda vyměřený čas 10 minut bude stačit. Nakonec se ukázalo, že delší čas pro takový experiment je více než dostatečný. Východiskem se pro nás stala babka sprejerka. Důraz nebyl kladen

na výsledek, ale na proces komunikace a možnosti porozumění si i jinak než slovy. Přesto jedna třetina přítomných zůstala zablokována, stejně jako při práci se šátkem. Odmítala dělat cokoli, co by bylo spojeno s psacími potřebami, natož kresbou. Nepodařilo se mi je navnadit na kresebný dialog. Na druhé straně jsem měl radost, že zbytek skupiny se do experimentu pustil s vervou. Dokonce vydrželi spolu nemluvit. Navazovali na sebe různorodými způsoby, jak je patrné z přiloženého obr. 2a-d.

V rámci zpětného výkladu dialogů byli někteří překvapení, jak spolu dobře komunikovali. Nutno podotknout, že v časovém horizontu deseti minut si dvojice vyměnila papír maximálně dvakrát třikrát. To znamenalo, že vesměs se každý zabýval vykreslením předmětu či objektu, než ho předal dalšímu. Docházelo tedy k jakémusi hieroglyfickému řazení obrazců v linearitě. V případě dalšího zařazení této aktivity bych se věnoval nedokončeným předávaným kresbám nebo časovému ohraničení při práci s jednou tužkou, která by se nesměla ani na chvíli zvednout z papíru (taková dlouhá kresba jedním tahem).

V druhé lekci se potvrdil můj předpoklad z předchozího setkání. Existuje zde skupina přibližně čtyř osob, která se ohrazuje výmluvami oproti jakékoli činnosti, jež není verbální. I když při hrách a aktivitách se vyjadřují souhlasně s příkladem babky sprejky na překonávání sebe sama a zkoušení nových věcí, tak jakmile taková příležitost je jim nabídnuta, dojde u nich k okamžitému zablokování. Nutno ještě podotknout, že se jedná i osoby, které se v práci se zástupnou rekvizitou držely ve svých nápadech při zemi. Nabízí se tedy výzva, aby tato sekce byla na konci projektu odváznější a uvolněnější v aktivitách, kde nemá hlavní roli slovo.

### Lekce 3: Nejdůležitější věc, zážitek, myšlenka / 27.1.2016

- Cíl: - účastníci přijmou hru a fikční situaci o předmětech na pustý ostrov
- účastníci pojmenují téma literárního příběhu
  - účastníci zhodnotí a okomentují potřebnost a nepotřebnost zvolených předmětů ve vztahu k přečtenému literárnímu příběhu
  - účastníci jsou schopni vyjádřit analogii mezi literárním příběhem a svou zkušeností

#### 1. Úvodní věta (5)

Jakou knihu jste četli naposledy? Jaké tři předměty bych si s sebou vzal/a na pustý ostrov?

- Cíl: - účastníci přijmou fikční situaci a vyjmenují nejdůležitější předměty, které by si vzali na pustý ostrov
- lektor nabídne zajímavý motiv účastníkům

*Průběh: Pozval jsem všechny přítomné do kruhu, abychom mohli společně lépe komunikovat a slyšeli se. Objevily se nové tváře, které jsem přizval k nám. Celkem nás bylo opět třináct. Poslal jsem poprvé kamínek s otázkou: Jakou knihu jste četli naposledy? Nastalo hlasité přemítání a vzpomínání. Odpovědi se v naprosté většině vracely ke školnímu období – Babička, Honzíkova cesta, O pejskovi a kočičce, anebo že už si přečtené knihy z mládí nepamatuji – a několik dalších výjimek: Jak jsem viděl Ameriku či Svatební štěstí. Pochybuji, že by od školního věku nic nepřečetli, jen měli pravděpodobně zmíněné tituly hluboko zaryty. Nové knihy nejspíš sloužily jako noviny, pro ukrácení času.*

*Druhý kruh s kamínkem byl věnován otázce: Jaké tři předměty bych se s sebou vzal/a na pustý ostrov? Slova byla zapsána na jednotlivé kartičky a položena před všemi účastníky na zemi uprostřed kruhu. Vznikla následující řada: deka-jídlo-kniha-hra-teplé oblečení-sít na ryby-sůl-baterka-veslo-pistole-peníze-nůž-mýdlo-kamarád-víno-kuchařka (osoba i kniha). Po možnosti doplnění chybějících předmětů nebo věcí, bez kterých bychom se neobešli, se výběr rozšířil: hodinky-telefon-psychiatr-léky-plavky-becherovka-ovoce-zrcadlo-stan-mladý přítel, nafukovací guma-záchranný člun. Některé artefakty byly nadšeně komentovány a slovně rozváděny, viz peníze (otázka, k čemu na pustém ostrově, s kroucením hlavy), plavky (A: Na co plavky? B: A co kdyby tam byl ten psychiatr, no?!) apod. Aktivitě byl dán větší časový prostor, který zabral 15 minut.*

## 2. „Rozcvička“ (10)

Natažení rukou nahoru (jako pro kokos), střídavé vytahování rukou. Rukama dělat vlny kolem sebe – uvolnění. Pozorování denní putování slunce nad obzorem hlavou. Kobra – protažení páteře obratel po obratli. Cárání nohou ve vodě. Vír v celém těla na jednu i druhou stranu, počáteční sezení zpříma.

Cíl: - účastníci se fyzicky aktivizují prostřednictvím pohybů spojených s dalekými kraji či neznámými krajinami (moře, kokos, vír, plavání apod.)

*Průběh: Než se vydáme na pustý ostrov a ztroskotáme, tak se trochu rozehřejeme. Viz jednotlivé cviky rozváděné představou a rozehrávané drobně samotnými účastníky.*

## 3. D.Ú. Obrázek (5)

*Průběh: Vynecháno.*

## 4. Četba: Lucien Deprijck – Osmnáctý ostrov, in: Ostrovy, na kterých ztroskotávám<sup>32</sup> (10)

Cíl: - přečíst účastníkům příběh, o němž se bude dále diskutovat

*Průběh: Původně jsem uvažoval o motivaci skrze vzkaz v lahvi s úryvkem textu, ale láhev jsem zapomněl na lekci přinést. Příběh bude trochu delší, udělejte si pohodlí. Četba – viz příloha II. Po přečtení jsem nechal kolovat knihu, aby se všichni mohli podívat na ilustraci k příběhu. Zároveň tím byl ponechán čas na oddechnutí si od těžkého příběhu. Během četby, v kontextu přisedících seniorů, mi začaly docházet možné další konotace příběhu. Kromě mnou zamýšleného pozitivního a motivačního příkladu nevzdávat se za žádných okolností a překračovat sebe sama, jsem si také začal výrazně uvědomovat i významy spojené s koncem, opuštěním, uzavřeností atd.*

## 5. Diskuse o příběhu (15)

Které věci z našeho seznamu by se nám hodily a které by nám byly na nic, vzhledem k příběhu, které jsme právě slyšeli? O čem byl pro vás příběh?

Cíl: - účastníci pojmenují téma literárního příběhu

- účastníci zhodnotí a okomentují potřebnost a nepotřebnost zvolených předmětů ve vztahu k přečtenému literárnímu příběhu

---

<sup>32</sup> DEPRIJCK, Lucien. Osmnáctý ostrov. In: *Ostrovy, na kterých ztroskotávám*. Praha : 65. pole, 2014. ISBN 978-80-87506-32-5. s. 173-179.

*Průběh: Byla znatelná přemýšlivá a tichá atmosféra pod vlivem filosofujícího příběhu. Které předměty ze seznamu by se nám hodily při takovém ztroskotání? Teplé oblečení a becherovka šetřená na celou cestu. Reagovaly pouze dvě dámy, ostatní zůstávaly u svých představ a myšlenek. Snažil jsem se je vrátit ke své otázce: Člověk si nemůže vybrat, kde ztroskotá a kam se dostane, ale můžeme se nyní zaměřit na důležité předměty... Odpovědí bylo, že oni už mají vybráno, ztroskotali tady (tj. v Domově pro seniory). Zažíváte tady v tomto „pustém ostrově“ nové věci, nějaké dobrodružství? Prý málo, dobré však je, že zde nejsou sami a že je o ně postaráno.*

*O čem tedy pro vás byl příběh? Převážně se mnou komunikují stále dvě tři paní. (Ty nejaktivnější i z předchozích lekcí.) O osudu jednoho člověka, který chtěl něco dokázat, sám sobě. O radosti, že měl vnitřní sílu něco překonat. My jsme se v minulých setkáních rovněž pokoušeli překonávat sebe sama, zkoušet aktivity, které jste ještě nezažili. Co je tedy pro vás největší překonání sebe sama? (Zapojují se už i další osoby.) Vlastní síla, která vzniká tady, protože my jsme tady vlastně už na poslední cestě; síla, aby to člověk unesl, nepodlehli a aby nesehal. V devadesáti letech se těžko dají překonávat nějaké ostrovy. Jakým aktivitám se tedy věnujete, co vám činí radost a naplňuje vás? Vzájemné návštěvy rodiny; víra v dobrý konec; netrápí nás nemoci; křížovky; čtení detektivek; zpěv a hraní na piano; chození do klubu; hry; pochvaly.*

## 6. Vzkaz-naděje (7)

Co je pro vás naděje? Co byste jako trosečník vzkázali do světa?

Cíl: - účastníci pojmenují téma literárního příběhu

- účastníci jsou schopni vyjádřit analogii mezi literárním příběhem a svou zkušeností

*Průběh: Co pro vás znamená naděje? Posílání kamínku po kruhu tak, aby každý měl možnost se vyjádřit. Mezi odpověďmi se objevilo následující: zdraví; jistota; neulehnutí; umřít ve spánku; má hra na piano pro druhé, která lidi povzbuzuje k životu, jinak jsme tady jako na pustém ostrově. Debata o naději byla zakončena následujícím heslem: život je celý naděje. Ztratit rozum a nohy, tak je konec! Pro jiné je nadějí to, že se dostala do Domova důchodců, pro další přání do budoucnosti, aby potomci žili v míru.*

*Nyní jste tím trosečníkem z příběhu. Co byste vyslali za zprávu? Žít a nechat žít. Zdraví a vůli překonat sebe sama. Okruh vzkazů „narušila“ až jedna paní s dotazem: a ví, kde je, aby ho mohli najít? Objevila se zde narážka na osobní*

*záchranu a nikoli jako u ostatních o poselství světu. Tužku a papír jste mezi nejdůležitější věci nezařadili, ale láhev máme jak z vína, tak z becherovky. Ale co my jako trosečník tedy můžeme vyslat do světa za zprávu, přání?*

*Kdybyste si mohli vybrat, kde byste chtěli ztroskotat? Může to být město, místo, cokoli vás napadne. Mezi účastníky už byla cítit únava a vyčerpání z náročného tématu, takže jsem ho opustil a shrnul: Pro mne je příběh o veliké možnosti stále někam jít a zkoušet nové věci, zpestřovat si život nebo objevovat nové možnosti čehokoliv. Reakcí na to bylo, že v takovémto věku je to s tím už všelijaké. Každopádně jsme se společně ocitli na jedné z prvních ostrůvků a objevná cesta stojí ještě před námi.*

#### 7. D.Ú. (Dobrovolný úkol) (3)

Vaším dobrovolným úkolem pro následující týden je udělat něco, co jste v životě ještě neudělali. A druhým úkolem je přinést obrázek či fotografii, která mě něčím oslovila, zaujala.

Cíl: - podpořit samostatnou prospektivní práci účastníků

#### 8. Rozloučení (2)

Poděkování a potlesk.

### **Reflexe lekce 3:**

Zaměření setkání jsem si pro sebe pojmenoval jako překonání sebe sama a nacházení naděje. Vybral jsem proto náročnější text Luciena Deprijcka. Ono překračování statusu quo a neustálé zkoušení nových možností mělo být jakýmsi pomyslným vrcholem v motivační fázi práce se seniory. Ti se dosud místy odvážili vyzkoušet drobné novoty, ale nikdy ne zcela všichni. Hledal jsem silný impuls.

Vyjmenování tří důležitých předmětů na pustý ostrov se po chvíli zablokovalo. Přestože jsme posílali kamínek po kruhu jako znak pro mluvení, tak někteří nebyli schopni vyjmenovat tři věci, jiní začali vyprávět vlastní příběhy. Ostatní jim tudíž radili, proto jsem se rozhodl pokračovat se znakem kamínku, ale s tím, že mohou říct libovolný počet objektů. Akce se tím zrychlila a vůbec pokračovala. Všechny výroky jsem zaznamenával na zvláštní kartičky, které jsem pokládal do středu kruhu tak, aby zůstaly stále na očích.

Aktivizující rozcvička probíhala spontánně a s nadšením pro pohyb. Gesta spojená s představou vzdálených krajů a cestování zapůsobila výborně. Někteří

například dokonce rozehrávali plavání ve vlnách tak, že cákali vodu na ostatní, a ti to brali do hry. Fyzické rozehřátí tedy vnímám jako neopominutelný bod každého setkání, protože přináší uvolnění, radost i kontakt (se sebou i druhými).

Pro četbu jsem zvolil celkem dlouhý příběh. Na tomto setkání se neobjevil nikdo, kdo by měl problém s nedoslýchavostí atd. Upozornil jsem účastníky, aby se pohodlně usadili, že nás čeká delší a dobrodružný příběh, o kterém budeme dále hovořit. Jak jsem uvedl již výše, Osmnáctý ostrov jsem si zvolil z důvodu jeho tématu o překračování sebe sama a zkoušení nových možností. Avšak během čtení ve společnosti seniorů mi začalo docházet, že v tom není obsaženo pouze toto téma. Začal jsem cítit, že přítomní reagují jaksi osobně a začínají se stahovat. Předpokládal jsem, že uvažují o samotě či opuštěnosti (což se následně víceméně potvrdilo). Bohužel jsem si zapomněl přivést vzkaz v láhvi, který měl fungovat jako úvodní vábnička, a tudíž s přítomnými více pracovat v roli a s určitou distancí.

V diskusi o přečteném se mi dostalo zpětné vazby v podobě souhlasu s mým tématem, ale zároveň byla cítit jakási slabost vůči „novým výhledům a ostrovům“. Argumentovalo se věkem nebo uzavřeností na pustém ostrově Domova důchodců. Atmosféra velice zhoustla a ve tvářích se odrážely projekce jednotlivých životů či současného stavu „ztroskotání“. Dokonce se jedna paní krátce rozhovořila o svém mládí, když musela za války podstoupit dlouhý pochod v mrazivém počasí. Zvažoval jsem, zda pokračovat a vyptávat se dále na osobní zprávy a zkušenosti. Nakonec – i přesto, že by mě to zajímalo – jsem s ohledem na celkové naladění skupiny a rámec lekcí od toho ustoupil. Dostali jsme se na velice tenký led. Navrhl jsem raději to, aby se každý sám za sebe pokusil vyslat jakési poselství o naději jako pomyslný vzkaz v láhvi.

A právě až zde byl nastaven určitý ventil pro jejich myšlenky a strasti. Ocitli se v roli trosečníka, který může vyslat naději do světa. V průběhu 6. bodu jsou popsány odpovědi účastníků. Veskrze se jedná o klid, mír a samoobslužnost. Zobecním-li to, tak se navracíme de facto zpět k výchozímu statusu quo, od něhož se snažím je alespoň částečně odpoutat. Na jedné straně tvrdí, že v takovém věku už nelze nic očekávat, na druhé straně mluví o nemožnosti aktivity, protože ztroskotali na pustém ostrově Domova důchodců.

I přes těžké téma lekce dostali účastníci D.Ú. v podobě činnosti, kterou ještě nikdy v životě neudělali. Zároveň jsme se společně rozloučili s upomenutím na naši babku sprejerku a její „překonávání statusu quo“. Přítomní se postupně rozcházeli s přemýšlivými výrazy ve tvářích.



## Lekce 4: Pověst, plošná papírová loutka / 3.2.2016

- Cíl: - účastník si pamatuje vybranou pověst a dokáže ji převyprávět  
- účastník si vyzkouší jednoduchý pohyb s papírovou plošnou loutkou  
- účastník vyrobí jednu plošnou loutku dle přečtené pověsti

### 1. Úvodní věta (5)

Zjištění splnění dobrovolných úkolů: Přinesli jste nějaký obrázek nebo fotografii, které vás zaujaly? Co jste udělali minulý týden, co jste předtím v životě ještě nikdy neudělali? Posílání kamínku po kruhu jako znamení k mluvení.

Cíl: - zjistit vliv minulého příběhu na nové činnosti účastníků

*Průběh: Přinesli jste si nějaký obrázek či fotografii, která vás něčím zaujala? Slyšel jsem spoustu omluv typu, že na to zapomněli, anebo že měli k dispozici pouze rodinné album a z něj nechtěli nic vybírat. Takže možnost k improvizované fabulaci se nenaskytla.*

*Druhý úkol byl pro vás tentokrát povinný. Vzpomenete si, o co se jednalo? Odpověď: Víím, že nějaký úkol byl, ale nemohla jsem si vzpomenout jaký. Nakonec jsem jim úkol musel připomenout. Poslal jsem kamínek po kruhu – a i když na zadání zapomněli, tak si alespoň měli v duchu zrekapitulovat uplynulý týden a nalézt v něm něco jedinečného – a každý se měl vyslovit. Neustala jsem si postel; neuklidila jsem si v šuplíkách; čtyřikrát jsem upadla; v životě jsem nebyla tak stará; nic takového se mi nestalo, ale budu se snažit; co se dá v devadesáti letech ještě zažít nového?! A právě dnes si vyzkoušíme něco, co většina z vás jistě nikdy nedělala ani nezkoušela. Nemusíte se ničeho obávat, jsme tady přece kvůli tomu, abychom zažili něco nového. Ale nejprve si rozproudíme krev v žilách.*

*Opět se skladba účastníků proměnila. Někteří jsou pravidelnými účastníky, jiní se vyskytli poprvé. Celkem ale na této lekci byla účast nízká, a to devět osob.*

### 2. „Rozcvička“ (10)

Natažené ruce: hnětení těsta – napětí a uvolnění. Upažovat a předpažovat souběžně a střídavě. Sledování slunce nad obzorem hlavou. Kobra: vlnící se ruce a s představou píšťaly vytvářet kobry, které mohou útočit do okolí či se proplétat navzájem. Cárání nohou, změna teploty vody. Koncentrace a koordinace rukou: jedna ruka na nos, druhá přes ni na protější ucho; tlesknout rukama o stehna a proměnit ruce – zrychlovat a opakovat.

Cíl: - účastník se fyzicky aktivizuje při využití pohybu spojeného s představou  
*Průběh: Dnes budeme hodně potřebovat ruce. Dále viz cviky. Cítíte se uvolněnější a aktivnější?*

### 3. Divadlo (3)

Hráli jste někdy svým dětem? A co divadlo?

Cíl: - účastník pojmenuje vztah k divadlu skrze vlastní zkušenost

*Průběh: Na otázku, zda někdo hrál svým dětem s panenkami či loutkami, se ozvalo pár kladných reakcí. Ale prý se jednalo o výjimečné okamžiky. Pouze jedna paní se rozpomenula, že jako dívka hrála ochotnické divadlo.*

### 4. Plošná papírová loutka – princezna (10)

Kolování vzorové plošné loutky na špejli: osahat si ji a vyzkoušet si promluvit za loutku. Základní pravidla vodění loutek.

Cíl: - účastník se seznámí s plošnou papírovou loutkou a základními způsoby jejího vodění

- účastník si vyzkouší jednoduchý pohyb s plošnou papírovou loutkou
- účastník prostřednictvím plošné papírové loutky princezny zahraje krátký výstup (představení se, oslovení druhého apod.)

*Průběh: Dnes vám ukážu jednoduchý typ loutky. Jedná se o plošnou papírovou loutku a máme zde postavu princezny. Jak vidíte, loutka se vodí shora za špejli. Má omezené možnosti pohybu, což nám bude vyhovovat k našemu účelu – ilustrace vybrané pověsti. Mezi základní pravidla vodění takové loutky patří to, že ji musíme neustále sledovat očima, tím jí dáváme určitou energii. Dále když loutka mluví, tak se hýbe, aby bylo poznat, že mluví právě ona. Ostatní musí být v tu chvíli v klidu. (...)*

*Postupně v kruhu měl každý z přítomných chvíli, aby si osahal zmíněnou princeznu. V druhém kole měl už vymyslet krátký výstup, ve kterém by využil vše předtím zmíněné. Mělo se jednat o představení se, oslovení souseda apod. Zpočátku byl u některých problém s udržení očního kontaktu na loutce. Později už se dařilo některým vytvořit i drobné příchody, pozdravy a tanec.*

### 5. Četba: Bohuslav Fišer – 3 pověsti z Třemšínského pokladu<sup>33</sup> (10)

Jelikož se pravidelně lekcí zúčastňuje kolem třinácti osob, rozhodl jsem se, že bychom mohli zkusit se rozdělit do drobných skupinek. Každá by pak

<sup>33</sup> **FIŠER**, Bohuslav. *Třemšínský poklad*. Praha : Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976.

pracovala na jedné místní pověsti (Čertův balvan, Březnický poklad, O zlém drábovi), k níž by si vyrobila jednoduché plošné papírové loutky a dekorace. Aktivita je plánována na dvě lekce. Četba jednotlivých pověstí a rozdělení do skupinek.

- Cíl: - účastníci se seznámí s vybranými místními pověstmi Rožmitálska  
- účastníci si vyberou pověst, na které by rádi pracovali

*Průběh: Vzhledem k menšímu počtu přítomných jsem nakonec usoudil, že výhodnější bude pracovat pouze s jednou pověstí Březnický poklad<sup>34</sup> (viz příloha III.) s celou skupinou dohromady. To se v zápětí ukázalo jako nejlepší řešení. Přestože jsme s účastníky v minulých lekcích – byť nejistě – zkusili komunikaci kresbou, tak nyní jako bychom se dostali ještě o krok zpět, k většímu ostychu. Ten do jisté míry byl způsoben i zobrazením lidské postavy.*

## 6. Výroba plošných loutek (20)

Rekapitulace pověsti po větách. Pojmenování postav, důležitých prostředí a rekvizit, z nichž bude zapotřebí udělat jednoduché plošné loutky. Samotná výroba loutek.

- Cíl: - účastníci vyjmenují podstatné postavy a rekvizity  
- účastníci jsou schopni převyprávět pověst vlastními slovy  
- účastníci vyrobí plošné papírové loutky ke zvolené pověsti

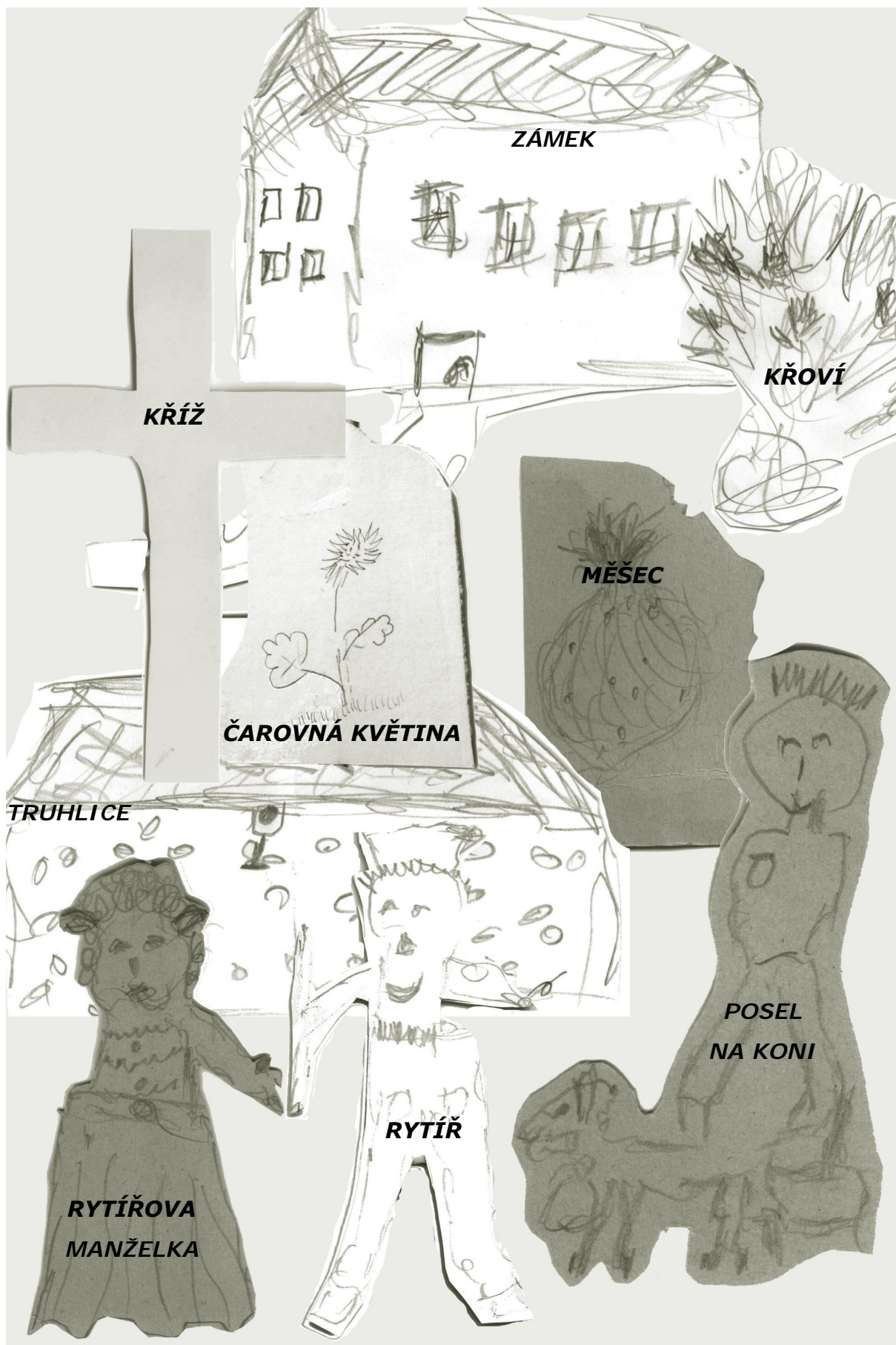
*Průběh: Které postavy tam vystupují? Rytíř, paní kněžna (manželka), pomocníci-kopáči, zámek, vlastní nález-zlato, truhlice, květina, kříž, posel na koni. Děkuji a nyní do kruhu přinesu tři stolky. Na nich budete mít k dispozici různé druhy papírů, stejně tak i různorodé kreslicí a psací potřeby. Vyjmenovali jsme si zásadní postavy a rekvizity pověsti, které nyní společnými silami přetvoříme v papírové plošné loutky – podobnou té vzorové.*

*Vzpomeňte na naší babku sprejerku, jak spontánně tvořila. Nyní se pokuste na sebe převzít alespoň kousek z jejího přístupu a každý z nás vytvoří jednu loutečku. Nakonec jsem musel vyvolávat jednotlivé názvy, některé si účastnice vybraly samy, jiné byly přiřazeny. Každopádně každá z přítomných vytvořila alespoň jednu. Figurálních motivů se zhostila pouze jediná paní, ostatní si držely stále odstup a nejistotu.*

*Byly vytvořeny tyto plošné loutky kresbou tužkou: rytíř, manželka, posel na koni, zámek, čarovná květina, truhlice, kříž, křoví a měšec (viz obr. 3).*

---

<sup>34</sup> **FIŠER**, Bohuslav. Březnický poklad. In: *Třemšínský poklad*. Praha : Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976. s. 61-66.



obr.3 – soubor plošných papírových loutek vytvořených účastnicemi lekce (zmenšeno)

*Tvorba byla ve znamení soustředění a zaujetí, i když předtím byl u některých postoj rozpačitý. Kdo nekreslil, tak přiložil ruku k dílu vystřihováním a lepením špejlí k papíru. Manuální činnost byla pozvolná, občas se podařilo dokonce ustříhnout nějaké končetiny hlavní postavě. Na závěr se prohlédly vzniklé loutky, které byly spolu s celým procesem výroby náležitě okomentovány s veselím a smíchem.*

#### 7. Pověst a osobní vazby (8)

Máte nějaký komentář k této pověsti? Napadá vás nějaký příběh nebo písnička?

Cíl: - účastník doplní dle své potřeby píseň, říkadlo apod. k vybrané pověsti

*Průběh: Aniž jsem se stačil zeptat na zamýšlené otázky, spontánně účastnice začaly zpívat písničky Na koníčka si vyskočím a U panského dvora, které pověsti dodaly okolnosti a nabízely možné uchopení přehrání pověsti Březnický poklad prostřednictvím plošných loutek. Dozvěděl jsem se – a bylo pro mne překvapením – že většina účastnic pověst neznala. Důvodem bylo to, že nepochází z Rožmitálu a okolí, nýbrž byly zde „umístěny“ ze široka daleka. Příští týden se k našemu příběhu vrátíme a společně s ostatními se ho pokusíme přehrát, doplnit o písničky a udělat si radost novým zážitkem.*

#### 8. D.Ú. (Dobrovolný úkol) (3)

*Vaším úkolem i pro následující týden je udělat něco, co jste v životě ještě neudělali.*

#### 9. Rozloučení (2)

Poděkování a potlesk.

#### **Reflexe lekce 4:**

Na čtvrtém setkání se kvůli souběžnému programu sešlo pouze devět účastnic. Všechny však již zde byly minimálně potřetí, takže o procesu lekcí měly představu. Kvůli nízkému počtu přítomných jsem byl nucen redukovat původně tři zvolené pověsti na jednu z toho důvodu, aby se stačily vyrobit plošné papírové loutky a aby se na příštím setkání další mohli připojit (a nezačínali jsme znovu).

Byl jsem zvědav, jakou stopu na nich zanechal příběh z minulé lekce. Rovněž jsem se zajímal o činnost, kterou ještě nikdy v životě nedělaly. Když přišly s tím, že si nemohly vzpomenout, o jaké zadání se jednalo, byl jsem

nemile překvapen. Ale i tak jsme se společně pokusili o zpětnou rekapitulaci týdne a nalezení nějaké činnosti, která by odpovídala zadání. Zjistil jsem, že tzv. D.Ú. (dobrovolné úkoly) účastníci nehodlají využívat a že je lépe se činností věnovat společně. Přesto jsem se rozhodl, že „nová činnost“ zůstane jako vstupní otázka každého setkání.

Aktivizační část proběhla opět v nadšené atmosféře a bylo patrné, že jiný a uvolněný pohyb přítomným svědčí. Stálo by – pro jiný projekt – za zvážení věnovat se pouze pohybové práci se seniory spojené s představou a hrou.

Poté jsme přešli již k plošné papírové loutce samotné. Když jsem zjistil, že naposledy si hrály s panenkami se svými dětmi a že s loutkami nemají žádnou zkušenost, tak jsem jim ukázal jednoduchou loutku princezny. Představila se nám sama. Po dílčím osahání loutky jsme přistoupili ke složitějšímu úkolu, a to vymyslet a zahrát (tj. seznámit se osobně s jejími možnostmi) krátký výstup. Po počáteční rozpaku se do toho všechny přítomné pustily. Drobné problémy nastaly pouze s udržení očního kontaktu. Důvodem bylo neustálé sledování druhých, jak na ní reagují. Možná vůbec poprvé byly takto vystaveny diváctvu, ale zvládly to dobře. Dokonce si některé s princeznou pohrávaly tak, že loutka tančila, zpívala a vyptávala se ostatních. Princip byl pochopen, i když jsme na něj měli krátký čas. V příští lekci se k němu vrátíme více i s vlastnoručně vyrobenými plošnými loutkami k pověsti.

Původně jsem měl na výběr tři pověsti vhodné pro plošné loutky: Třemšínský poklad, Březnický poklad a O zlém drábovi. Nakonec jsem pro malý počet účastníků a s ohledem na sehrání pověsti na příštím setkání zvolil pouze jednu, a to Březnický poklad. Přečetl jsem ho. Účastnice měly za úkol následně pověst převyprávět tak, aby každá řekla jednu větu a vyšlo na všechny po kruhu. Opět se ukázala netrpělivost a nedočkavost některých, které naléhaly na přemýšlivé a „pomalejší“. Musel jsem je tedy mírnit a ponechat čas těm, které to potřebovaly. Nakonec jsme přece jen pověst převyprávěli do konce se všemi hlavními body. Pojmenování neopomenutelných postav a rekvizit se obešlo již bez problémů.

Když jsme si vyjmenovali vše, co budeme potřebovat, došlo k tomu nejzásadnějšímu – kdo co vyrobí. Opakoval se nám motiv kreslení z druhého setkání. Nastalo ticho. Došlo k vyvolávání postav a rekvizit k samostatnému rozdělení. Po chvíli začalo přidělování. Nejdříve se přihlásily o výrobu rekvizit. Pojmenovaly totiž strach z výroby postav. Toho se nakonec ujala jediná paní, ostatní jen vystříhovaly a lepily vodící špejle. Zapojily se všechny podle svých

možností a schopností. Uvědomil jsem si na tom, že je zapotřebí mít neustále dané role a úkoly všem přítomným. To znamená, že jsme ustanovili sekci výroby rekvizit a scény a sekci výroby postav. Účastnice fungovaly na principu manufaktury. S výsledkem práce byly na závěr všechny spokojené, i ty, které se původně bránily nejvíce. Podařilo se tedy získat pro novou činnost i nejzatvrzelejší ženy.

## **Lekce 5: Pověst, plošná loutka / 10.2.2016**

Tato lekce nebyla provedena podle plánu. Z organizačních důvodů Domova důchodců byli někteří pravidelní účastníci přesunuti na jinou aktivitu, a tak mezi příchozími se objevily nové tváře. Každopádně se sešlo pouze šest osob, a proto nemělo cenu pouštět se do závěrečného procesu přehrání místní pověsti s plošnými papírovými loutkami, na nichž pracovaly jiné osoby. Rozhodl jsem se tedy operativně, že obsah tohoto setkání bude přesunut na další týden (tj. lekce 7 konaná dne 18.2.2016).

Přesto jsem hodlal nabídnout příchozím netradiční aktivitu, byť by se skutečně jednalo o pouhé jediné sezení s nimi.

### **Vyprávění**

#### **1. Úvodní věta (5)**

Jaký jste prožili masopust? Co zajímavého se vám přihodilo během minulého týdne?

Cíl: - účastník pojmenuje alespoň jednu situaci ze svého týdne

*Průběh: Jak jste oslavily masopust? Konala se společná slavnost v Domově pro seniory, kde se hrálo na harmoniku a zpívaly písničky. Posílám kamínek po kruhu, aby každý řekl nějaké slovo a zapojil se. Co zajímavého se vám přihodilo v minulém týdnu? Většinou odpovědí je že nic nebo neví. Nakonec takřka mlčenlivou bariéru prolamuje jedna z žen, která říká, že se jí stalo něco velice zajímavého, ale o tom tady musí pomlčet. Vzbuzuje tím smích. Dodává, že přečetla knihu. Zbylé dvě paní se přidávají podobnou promluvou. Předchozí mlčící mají možnost doplnit cokoli, ale nabídku nevyužijí.*

#### **2. „Rozcvička“ (5)**

Aktivizace a protáhnutí těla prostřednictvím cviků spojených s představou: hra na klavír prsty různé žánry – klasiku, rock a roll apod.; roztleskána a souběžné i protichůdné ruce nahoru a dolů, třesení; vodní vír v těle, který se postupně roztáčí více a více; kankánové tanečnice a výkopy nohama při sezení na židlích; jarní deštík – prsty proklepat celé tělo od hlavy až po nohy; utření se – drobným tlakem z jednotlivých částí těla odstranit zbylé kapky, prokrvení celého těla.

Cíl: - účastník se fyzicky aktivizuje při využití pohybu spojeného s představou

*Průběh: Účastnice si užívaly „rozcvičku“ bez problémů. Byl zdůrazňován individuální rozsah cviků a možnost rozvedení dle osobní představy. To se stalo*



*jen ve výjimečných případech (například místo roztleskávačky se objevilo trhání jablek ze stromu). Bylo na tvářích přítomných vidět uspokojení z pohybu a hravého pohybu.*

### 3. Nejlepší den v životě (10)

Staneme se vypravěčem nebo spisovatelem, který má pojmenovat příběh na téma nejlepší den v životě. Může se jednat o příběh reálný nebo vymyšlený.

Cíl: - účastník vstoupí do jednoduché role v rovině alterace

- účastník vypráví příběh na téma nejlepší den v životě

*Průběh: Nechávám potřebný čas na vyvolání představ v hlavách přítomných. Čekám, že nyní už budou proslovy plynulejší a otevřenější než při Úvodní větě. Ještě je ujišťuji v tom, že jako vypravěčka či spisovatelka mohou použít nějaký skutečný nebo vymyšlený příběh. Nakonec se objeví série výpovědí velice reálných: sníst něco dobrého, třeba svíčkovou; pustili mě z nemocnice a neoperovali mě; narození druhé dcerky; konec války a že jsem zůstala naživu. Snažím se nyní o to, abychom se dozvěděli o postavě něco víc. Ptám se tedy na věk: já ráda jím vždycky; neuvedeno; 32; 23. Ženy se samostatně chytily příběhu o konci války a začaly popisovat atmosféru, přírodu a pocity s tím spojené. Nechal jsem je chvíli hovořit a zvažoval jsem, zda se dále věnovat této skutečnosti, anebo přejít k něčemu dalšímu a neosobnějšímu. Zvolil jsem druhou možnost.*

### 4. Předávané vyprávění (35)

Předávané vyprávění po slovech (větách) jdoucí po kruhu. Zdůrazňovat plynulost a návaznost vyprávění. Akcentovat první asociované slovo, nápad.

Cíl: - účastníci rozvíjí představivost, koncentraci a udržení myšlenky (příběhu)

- účastníci se pokusí vytvořit jednolitý příběh na základě předávaného vyprávění

*Průběh: Děti-se moc těší na-prázdniny-jednou-jsem se těšila na sních-a co se nestalo-. Hra byla takřka na deset minut přerušena informačním hlášením Domova pro seniory. Po tu dobu se nedalo hrát, tak jsme zpočátku poslouchali a následně začali debatovat o různých věcech. Po skončení hlášení jsme začali hru nanovo.*

*Jednou-šla-moje sestra-na houby na rande-(když jsem chodila do školy, tak jsem nikdy nechodila daleko...)- Radí jiná: moc se jí nelíbil. Ona reaguje: Mně by se*

*líbil, když bych ho znala. Chodila jsem na houby. My měli taky les... Dobrá, ale zkuste říct pouze jedno a první slovo, které vás napadne, aby věta pokračovala dále. Paní neřekla žádné slovo, takže jsme ji v tomto kole přeskočili. -mládenec-mladíček-pozdravil-na houbách-(na houbách to jsme byli furt. Měli jsme les kolem hajnice...)-pojd' se mnou do háječku-nesl jí košíček-stmívalo se-večer brzy-dal jí pusku-(jenže na houby se chodí ráno)-šli do háječku- Dobrá, po slovech nám to moc nejde, tak to zkusíme po větách, abychom se dozvěděli, jak náš příběh pokračuje dále. Jedna z žen se nahlas směje a říká, že to nemůže říct, protože je to moc chlupečké. -a pak to nemůžeme říct-sedli si na lavičku-byl krásný den-(a nyní musíme navázat tím, co tam dělali)-sedli si do trávy-drželi se za ruce-lehli do trávy-šli se opalovat-(v háječku se nebudou opalovat, když je tam stín)-měli se rádi-milovali se-odpoledne vstali a šli domů-konec.*

*Vyzkoušeli jsme si tedy princip předávaného vyprávění. Zkusíme tedy ještě jeden příběh a téma se nám změní na moje dětství: Když jsem byla úplně malá, asi dvouletá, tak jsme bydleli u silnice a maminka mi stále říkala, nechod' na silnici, auto by ti přejelo krk. Já jsem říkala řízi krk, řízi krk a opravdu jsem tam nešla. Dobrá, napadají vás tedy ještě nějaké vaše příběhy, než se pustíme do společně tvořeného příběhu? Nikdo se už nezapojil, a proto jedna účastnice řekla první větu: Bydleli jsme za městem-koukala jsem ráda do studny-na vodníka-každé ráno, která padne vedle, je škoda, říkala moje babička-(opět se paní vyprávěla o svých zážitcích a přerušila tok vyprávění)-byla jsem hodně bita-(to si vůbec nepamatuju, tatínek nás vůbec nebil a maminka sem tam, ale že by nás nějak bili?!)-(další příběhy z dětství o poslušnosti a výchově)-(naši nás nebili, ale když se něco provedlo, tak nás táta chytit a výprask dostali všichni, u nás se to nerozdělovalo)-(povídání o strachu, bobřících odvahy, táborech apod.)- Nechal jsem tedy volný prostor pro spontánní vyprávění přítomných, protože bylo zapotřebí se vymluvit a zavzpomínat na okamžiky z dětství. Od jedné zimní vzpomínky na radovánky jsme se dostali až k tomu, jaké radosti mají dnešní děti, že se věnují pouze chlastu, drogám a nudí se. Paní to porovnávala se svými zkušenostmi, kdy zažily jako děti spoustu legrace při docházení do školy atd. Skončili jsme tedy trochu smutně, ale děkuji vám za vaše příběhy a odvalu se do nich pustit.*

## 5. Rozloučení (5)

Poděkování a potlesk.

## Reflexe lekce 5:

Dnešní setkání bylo zcela výjimečné a také zcela mimo připravený koncept série lekcí. Operativně jsem musel předběhnout vymyšlený koncept. Zařadil jsem tudíž jednu z aktivit, které jsem se hodlal věnovat v lekci 6. Vzhledem k nízkému počtu účastníků a jejich většinové první účasti jsem se nebál toto uskutečnit. Možná jsem však zvolil složitější formu aktivity a stálo by za to věnovat se nejdříve jednodušším podobám.

Zdalo se mi, že celá lekce byla jaksi nesoustředěná, a to proto, že jednak se sešlo nové složení skupiny, jednak bylo přerušeno neočekávaným hlášením. Vzájemné napojení se na předávané vyprávění nebylo tedy optimální. Pokus o vstup do role v rovině alterace (vypravěče, spisovatele) považuji za nevhodně nastavený. Účastníci na něj nebyli připravováni. Možná na druhou stranu tento vstup do role nepodpořilo ani zvolené téma: nejlepší den v životě. To zavedlo přítomné k vyprávění o svých vzpomínkách a zážitcích, které u některých výrazně přebíjely průběh aktivity. Především mám na mysli závěr čtvrtého bodu a odbíhané vyprávění po každém zařazeném slovu předávaného vyprávění.

Přesto jsem se pokusil o to, abychom společně dokázali nalézt vzájemné naladění a soustředění. Ověřil jsem si, že jedna věc je „bytí v roli“, kterou dokáže narušit odstup jediného člena a to tím, že poruší nastolené pravidlo a začne vyprávět v jiném kontextu, začne vyprávět o sobě a svých zážitcích bez ohledu na ostatní či bez vědomí toho, že kazí hru. Snažil jsem se paní respektovat a taktně ji navrátit zpět do hry. Důvodem byl můj primární zájem o prospektivní přesahy a nikoli o autentické zážitky, které v tuto chvíli navíc přicházely zcela nevhod.

Celé setkání se neslo v duchu vzájemných komentářů a reakcí na výroky. Byl zřetelný odstup a neschopnost přistoupení k fiktivní situaci a asociativně nekontrolovatelnému toku kolektivního vyprávění. Na druhou stranu se dá o vystupování z role uvažovat v horizontu hledání pevného místa a statusu quo, kterým se dotyčná brání novým způsobům. Uvidíme, jestli zrovna této ženě pomůže dnešní průprava při příštím setkání, kdy různým technikám vyprávění bude věnováno celá lekce.

## Lekce 6: Storytelling, epitaf / 18.2.2016

Cíl: - účastník tvoří slovní řetězce na základě principu slovního fotbalu

- účastník se snaží udržet ve vědomí celek „předávaného vyprávění“ a přidává dle smyslu své pokračování
- účastník se seznámí s básnickou formou epitafu
- účastník napíše epitaf fiktivní osoby (babky sprejky)

### 1. Úvodní slovo (5)

Kamínek poslat po kruhu. Co jsem během minulého týdne udělala poprvé?

Cíl: - účastník vybere jednu zvláštní situaci ze svého týdne, o které pohovoří

*Průběh: Po úvodním pozdravu jsem již tradičně poslal kamínek po kruhu s tím, že úvodní slovo je stále stejné. A tedy, co jste během minulého týdne udělaly poprvé? Popřípadě netradičního? I přesto, že zadání se opakovalo již poněkolkrát, stejně byly některé paní zaskočeny otázkou. V každém případě ale všechny našly svou odpověď a podělily se o ní s námi. Veskrze se jednalo o ne/úklidové činnosti nebo o sebeobsluhovacích aktivitách.*

### 2. „Rozcvička“ (10)

Roztleskávačka: ruce nahoru a dolů, souběžně a protichůdně, uvolněné kmitání i prsty. Hnětení těsta: zaměření se na prsty, tlak a uvolnění. Vír: kroužení horní polovinou těla se zvyšujícím rozsahem. Břišní tanečnice: izolovanější pohyby a větší flexibilita. Kobra: trup předklon obratel po obratli a poté narovnání. Pozorování slunce: hlava pozvolna od ramene k rameni. Uvelebení se v hnízdě jako pták. Šlapání zelí, cárání nohou v potoce, důlek vytvořený nohama. Přivonění ke květině: zvolit si konkrétní květinu a tou nechat provonět celé své tělo. Jarní deštík: proťapkání celého těla prsty, následně utření hlavy, končetin, trupu rukama a mírným tlakem tak, aby žádná kapka na těle nezůstala.

Cíl: - účastník se fyzicky aktivizuje při využití pohybu spojeného s představou

*Průběh: Účastnice byly již zvyklé na tuto rozcvičku a aktivizaci těla. Nyní jsem se pokusil zařadit všechny oblíbené cviky s představou, které jsme vyzkoušeli. Nově jsem vyzkoušel provonění těla květinou. Po prvním pokusu každá řekla svou květinu (narcis, lilie, růže, tulipán, ...) a znovu jsme nechali její vůni proniknout až do nejvzdálenějších koutů těla. Bylo skvělé, že se zapojily všechny. Pohyb spojený s představou umožnil některým – podle mého soudu – zapojení svalů, které jako by odstavily na vedlejší kolej.*

### 3. Slovní fotbal (20)

Aktivita složená ze tří částí: a) klasický slovní fotbal, tj. navazování slov postupně na sebe podle posledního písmena; b) asociační řada, tj. první slovo, které se vynoří v představě vyvolané slovem předcházejícím; c) tvoření věty po slovech každým účastníkem v kruhu.

Cíl: - účastník tvoří slovní řetězce na základě principu slovního fotbalu  
- účastník se snaží udržet ve vědomí celek „předávaného vyprávění“ a přidává dle smyslu své pokračování

*Průběh: a) Bylo patrné, že zmíněnou aktivitu účastnice znají, jelikož plynule navázaly hned na daný příklad. Okamžitě přebraly osobní aktivitu a slovní fotbal se rozvinul. Komplikace se – kromě drobné nedoslýchavosti některých – objevila v okamžiku zablokování řady jednou paní. Té zřejmě činilo problém vůbec si vnitřně artikulovat nějaké slovo. Nedočkavé okolí jí ihned nahazovalo slova, ale paní se nenechala odbít. Reagovala tím, že to nejsou její slova. Nakonec nabídla slovo „ano“. Řada pak plynule navazovala dále, s občasným artikulovaným hlasitým zopakováním slova některým osobám.*

*b) Asociační řada byl již obtížnější stupeň slovního fotbalu. I přes pochopení příkladu činilo některým problém přeorientovat se plynule na nové pravidlo tvoření řady slov. Docházelo k častějšímu přerušování a zastavování hry. Objevovaly se časté upřesňující dotazy. Všichni jsme se snažili o hlasitou artikulaci asociací – já jsem je pro jistotu ještě všem hned opakoval – avšak i tak nastaly další komplikace, a přerušování řady, nedoslýchavostí některých. Takže nakonec namísto asociační řady vznikla spíše řada izolovaných asociací.*

*c) Tento fakt se potvrdil a rozvinul i v třetí fázi slovního fotbalu – předávaném tvoření věty po slovech. Zde byla nutná znalost celého předcházejícího výroku. Já jsem se snažil po každém přidaném slovu rekapitulovat dosavadní započatou větu. Zdálo se mi ovšem, že účastnice se chytaly pouze posledních slov, k nimž přidávaly další – byť často bez logické stavby výroku. Vzniklo následující: „Neuvěřitelné div divoký šiška byl nevím byl ztoho nemožně kamarád je pro-koho.“ Ocenil jsem na závěr alespoň vznik takového útvaru, který bychom za běžné komunikace jistě nikdy nestvořili.*

*Aktivitu jsem zakončil posláním obrázku babky sprejky, abychom si ji společně připomenuli. Zrekapituloval jsem základní informace s ní spojené. Jedna z paní to završila s úsměvem tak, že se jedná o hezkou paní, která se do všeho plete.*

2. Četba: Edgar Lee Masters – Důstojný pán Abner Peet<sup>35</sup>; Lékárník Trainor<sup>36</sup>,  
in: Spoonriverská antológia (5)

Epitaf. Četba dvou básní (viz příloha IV.). Odkaz na báseň, která visí na zdi u sesterny jako součást výzdoby chodby. (viz příloha V.).

Cíl: - účastník se seznámí s básnickou formou epitafu a dokáže podle příkladu pojmenovat, v čem takový epitaf spočívá

*Průběh: Víte, co je epitaf? Jedná se o drobný básnický útvar, v němž se skrze několik veršů rekapituluje život osoby. Já vám nyní přečtu dva takové netradiční epitafy od E. L. Masterse ze sbírky Spoonriverská antológia, který do nich zapojil i kritické a sarkastické prvky. Věnujte pozornost i formě, protože s ní budeme za chvíli pracovat. Následovalo přečtení obou básní. Odkázal jsem i na báseň jedné z klientek domova pro seniory, která si napsala jakýsi epitaf a poděkování sestřám za pomoc na sklonku života.*

4. Lidská stopa (7)

Co si myslíte, že zůstane po člověku? A co konkrétně zůstane po naší babce sprejerce?

Cíl: - účastník pojmenuje to, co považuje za smysl lidského bytí

*Průběh: Co si myslíte, že zůstane po člověku? Nic; vzpomínka; vzor, ke kterému se chtějí přiblížit; knížka; skladba či obraz; (hlavně) majetek; další pokolení; současný svět a co v něm vytvořil – mosty, stavby, letadla, písničky, koncerty atd.; prostě užitečné věci. Odpovídalo se volně bez určeného pořadí. Některé výroky byly všeobecně souhlasně přijaty, jiné drobně diskutovány – viz majetek. A co zůstane po babce sprejerce? Vzpomínky; malůvky; udržovaná zahrada, ...*

5. Obrázek babky graffiťačky (3)

Poslat pro připomenutí a rekapitulaci její činnosti a námi vytvořených vztahů k ní apod.

Cíl: - účastník si připomene babku sprejerku – průvodkyni lekcí

*Průběh: Připojeno za bod 1.*

6. Dopis v roli kamarádky (7)

Individuální psaní v roli kamarádky.

---

<sup>35</sup> **MASTERS**, Edgar Lee. Důstojný pán Abner Peet. In: *Spoonriverská antológia*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1980. s. 52.

<sup>36</sup> **MASTERS**, Edgar Lee. Lékárník Trainor. In: *Spoonriverská antológia*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1980. s. 23.

Cíl: - účastník napíše epitaf fiktivní kamarádky (babky sprejky)

*Průběh: Nyní jste nejlepšími kamarádkami naší babky sprejky. Napište její epitaf tak, že v něm zhodnotíte její život a skutky. Každá z vás jí může přiřadit jméno podle sebe. Rozdám vám papíry a tužky. Využijte toho, co jsme dělali na začátku – dejte tužku na papír a pište první slova či myšlenky, které vás napadají. Nic není špatně. Třetina účastnic začala psát okamžitě. Ostatní buď začaly rozmýšlet, anebo se (stejně jako v předchozích lekcích) verbálněablokovaly „mne nic nenapadá“. Pokoušel jsem se je motivovat tím, aby napsaly alespoň jedno tři slova, protože jinak bude jejich nejlepší kamarádka zapomenuta, apod. Jejichablokování a odmítání bylo silnější. Ty, které se pustily do epitafu okamžitě, měly během několika málo minut napsáno.*

*Původně jsem rozmýšlel několik variant rolí a jejich vztahů k babce sprejce. Na výběr jsem měl reportéra, kamarádku či babku sprejku samotnou. Zvolil jsem roli kamarádky a zpětně uvažuji o tom, zda se jednalo o nejvhodnější volbu.*

## 7. Přečtení dopisů (3)

Četba dopisů v roli kamarádky.

Cíl: - účastník přečte vytvořený epitaf

*Průběh: Namísto původně zamýšlených dopisů byla zadána forma epitafu psaná v roli nejlepší kamarádky naší babky sprejky. Vzájemně jsme si přečetli naše básně rekapitulující život „rebelky“ z obrázku. Jedné z nedoslýchavých paní byl ponechán větší čas – tj., přes bod 7 a 8, aby v klidu mohla dopsat svou vzpomínku. Její výsledek vnímám ovlivněný právě nedostatečným vyslyšením, a tedy i pochopením, zadání. Je zřetelný vliv osobní a nerolový. Její výtvar je uveden jako šestý. Vzniklo toto:*

1. Ta se vždycky snažila,  
aby nic nezkazila,  
aby její výtvary  
měly pevné základy.  
Život její plný byl  
překvapením nešetřil.
2. Libuško, „spi klidně,“ my se nedáme!
3. Stará se poctivě o zahrádku a kytičky
4. Milá Editko  
nikdy nebudeš  
zapomenuta  
pro svoje neúnavné dílo  
a radost ze života.

5. Kamarádky  
Lounovice  
Labe  
Libouň  
Smržlova  
Karmberk

6. Z toho obrázku mně připadala mojí babičku, kterou jsem měla hrozně ráda. Stále na ní vzpomínám a denně – jo, a zemřela před třiceti lety. Bylo mně šedesát a teď stále vzpomínám.

## 8. Reflexe a doplnění (7)

Cíl: - účastník se vyjádří k vytvořeným epitafům a navrhne možné úpravy

*Průběh: Vynecháno.*

## 9. Zhodnocení celého cyklu lekcí (13)

Cíl: - účastník krátce zreflektuje přínos lekcí

*Průběh: Přesunuto za bod 15 v lekci 7 z důvodu spojení obou setkání do jednoho bloku.*

### **Reflexe lekce 6:**

Původně se mělo jednat o závěrečnou lekci. Vzhledem ke změně obsahu minulé lekce a sloučení dvou posledních lekcí (této a navazující) jsem se rozhodl nezařadit lekci končící epitafem na úplný závěr cyklu. Hodlal jsem ponechat více času na práci se storytellingem a jako pozitivní závěr prospektivní činnosti zařadit přehrání místní pověsti s plošnými papírovými loutkami (viz lekce 7).

Tato lekce byla rozdělena na pomyslné dvě části, co se týče práce s vyprávěním. První z nich byla založena na principu slovního fotbalu či předávaného vyprávění. Jak jsem uvedl, ženy znaly klasickou formu navazování podle posledního písmene. Jakmile jsem ovšem pozměnil princip tvoření slovní řady na asociační, objevila se mezi přítomnými nepatrná nejistota neznámé půdy. Považuji přechod ke složitější podobě za podnětný, protože nutil přesměrovat způsob uvažování a měl za cíl uvolnit jejich představivost a přimět je k tomu, aby řekly první výraz, který je napadne. U jednoduchých – a nebojím se říci i archetypálních – slov jako byly například jablko, dům atd. jim automaticky naskakovaly výrazy. Jakmile se však objevilo „nekonvenční“ slovo, tak se zdálo, jako kdyby se účastnice zarazily, vypadly z role a měly okno.

K tomu jsem vzápětí zavedl ještě jiné pozměněné pravidlo, a to předávaného vyprávění po slovech. Cílem nebylo vykolejit přítomné, ale zaměřit jejich pozornost více k soustředění, udržení kontinuity příběhu a první reakci-



slovu. Musím uznat, že oproti minulému setkání se dnešní věta vytvořila celkem rychle a plynule. Na tvářích bylo znatelné pobavení a radost z dadaistické věty. Každopádně je nutné podotknout, že delší a více strukturovaná práce s principy slovního fotbalu a předávaného vyprávění rozšiřuje seniorům vnímání světa.

## **Lekce 7: Plošná loutka, přehrání pověsti / 18.2.2016**

- Cíl: - účastníci podle principu předávaného vyprávění (slovního fotbalu) převelypráví slyšenou pověst Březnický poklad
- účastníci společně přehrají pověst Březnický poklad prostřednictvím plošných papírových loutek, které si vytvořili
  - účastník okomentuje cyklus lekcí a jejich přesahující přínos pro sebe

10. Rekapitulace 4. lekce, Četba: Bohuslav Fišer – Březnický poklad,  
in: Třemšínský poklad<sup>37</sup> (7)

Zopakování předminulé lekce spolu s myšlenkami a písněmi, které zazněly.  
Opětovná četba pověsti Březnický poklad.

Cíl: - účastník rekapituluje vytvořenou práci na pověsti a loutkách

*Průběh: Nyní nás čeká ještě „rest“ z předminulého setkání, kterým je přehrání pověsti Březnický poklad plošnými loutkami, jež jste si samy vyrobily. Ale pro připomenutí – i novým účastníkům – vám ještě jednou přečtu původní znění pověsti.*

11. Převelyprávění pověsti, výstavba etudy (8)

Převelyprávět příběh vlastními slovy tak, aby každý člověk v kruhu řekl jednu větu a příběh měl začátek u prvního a konec u posledního. Shrnout pověst v pěti klíčových bodech, okamžicích. Pravidlo řečníka s kamínkem.

- Cíl: - účastníci podle principu předávaného vyprávění (slovního fotbalu) převelypráví slyšenou pověst Březnický poklad
- účastníci pojmenují stěžejní a neopomenutelné situace pověsti

*Průběh: Pravidlo s kamínkem fungovalo již celkem respektovaně, přesto se některé paní někdy neudržely, když jiným trvalo vyjádření trochu déle. Zároveň se u některých projevil problém s nedoslýchavostí, takže nedostatečně rozuměly všem slovům z pověsti. Bohužel během předchozí komunikace toto nebylo patrné.*

*Převelypravování fabule se neslo v pohodovém duchu. Některá z přítomných se rozpovídala více, jiná přeskočila dění a další se musela vracet. Nakonec se úspěšně zdařilo převelyprávět před chvílí přečtený text pověsti. Větší syntéza a redukce v podobě příběhu v pěti větách již byla složitější a mohla se na ní podílet celá skupina společně. Hlavní slovo se však dělilo mezi dvě vůdčí*

---

<sup>37</sup> **FIŠER**, Bohuslav. Březnický poklad. In: *Třemšínský poklad*. Praha : Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976. s. 61-66.

*osobnosti: šťastný život na zámku – posel s dopisem u paní – sen o pokladu a čarovné květině – nalezení pokladu a výstavba kříže – shledání manželů.*

## 12. První přehrání (10)

Prohlédnutí plošných papírových loutek. Rozdělení si postav a prostředí tak, aby každá z přítomných měla pokud možno loutku v ruce. Rekapitulace základních pravidel vodění loutek. Připomenutí si písniček asociovaných s pověstí. První přehrání.

Cíl: - účastníci společně přehrají pověst Březnický poklad prostřednictvím plošných papírových loutek, které si sami vytvořili v předchozí lekci

*Průběh: Přinesl jsem vyrobené plošné papírové loutky z předminulého setkání, jednalo se o následující: rytíř, jeho manželka, posel na koni, zámek, čarovná květina, truhlice, kříž, křoví a měšec. Po předchozím ukotvení fabule pověsti a připomenutí si navržených písní Na koníčka si vyskočím a U panského dvora došlo k rozdělení loutek. Postupně jsme si opětovně pojmenovávali, kdo je jak zobrazen, zda nám nic nechybí apod. Zcela jsme například vynechali možnost bitvy s Turkem a okamžik zajetí hradního pána. Došlo k rozdělování postav a prostředí. Řekli jsme si, že se vzdáme kukátkového prostoru – z důvodu snížené hybnosti účastnic zůstanou sedět v kruhu kolem stolů – a využijeme vypravěče a ilustraci děje pohybem loutek na stolech. Pro toto přehrání jsme se vzdali i striktního dodržování loutkářských pravidel a zaměřili jsme se více na hru a epické vyprávění jako takové.*

*Pak jsem požádal přítomné paní, aby se tedy ujaly „rolí“. Po uvolněné náladě zavládlo ticho, dal jsem možnost, aby si vybraly dle svého zájmu. Nakonec se jedna rozhodla pro čarovnou květinu, kterou sama vyrobila. Zbytek stále mlčky přihlížel. Tudíž jsme začaly rozdávat loutky od prostředí k postavám. Role vypravěče se ujala neaktivnější členka kruhu. Jak ubývaly možné varianty přidělení loutek, tak se uvolňovalo počáteční napětí. Jednotlivé plošné loutky začaly mimovolně ožívat v rukou.*

*Požádal jsem vypravěčku, aby začala podobně jako v předchozím případě, kdy jsme si povídali pověst vlastními slovy s tím, že bude-li prostor pro komentář či repliku nějaké postavy či zvuk předmětu, tak jim má ponechat místo k vyjádření. A samozřejmě, že by bylo výborné, aby se v průběhu – dle potřeby – zapojily připravené písně.*

*Soustředění všech se najednou zvýšilo. Svou pozornost věnovaly vypravěčce, která epicky komentovala děj a ponechávala dostatečný prostor pro přímé*

*promluvy postav a jejich drobnou akci: loučení, setkání, snění atd. Nakonec hraní vypadalo tak, že vypravěčka vybízela jednotlivé postavy, aby se nejen ukázaly, ale aby pokračovaly v nastíněné situaci. Lidové písně nebyly v průběhu použity vůbec, přes zaujetí všech se na ně pozapomnělo. Až jako slavnostní tečka zazněla jedna z nich. Byla zřetelná radost ze hry a společného – byť načrtnutého – loutkářského výsledku.*

### 13. Debata a rekapitulace přehrání (7)

- Cíl: - účastník zhodnotí průběh prvního přehrání a své role v něm  
- účastník případně doplní další písně, verše atd. asociované přehráním

*Průběh: Účastnice svým radostným smíchem nejlépe zhodnotily dojem ze své činnosti. Navíc k tomu přidaly drobné komentáře, které se vztahovaly často k tomu, že se musely koncentrovat na „svůj výstup“ a vnímat vypravěčku. Některé dokonce překvapilo to, že opravdu došlo k tomu, že hrály, i když měly zásek. To znamená, že si uvědomily neustálou pozornost ke své osobě. Způsoby zvládnutí takových okamžiků obsahují celou škálu reakcí. Bylo znatelné obrovské soustředění a energetizace těl i při zpětném komentování a navracení se k přehrávání.*

*Písně už žádné navíc přidány nebyly. Pouze si společně uvědomily, že žádnou píseň nepoužily z toho důvodu, že zapálená vypravěčka se věnovala příběhu pověsti tak vehementně, že na ně nedošlo.*

### 14. Druhé přehrání (5)

- Cíl: - účastníci přehrají znovu pověst plošnými papírovými loutkami doplněnou a rozšířenou o komentáře či poznatky z prvního přehrání

*Průběh: Vynecháno.*

### 15. Reflexe výstupu (8)

- Cíl: - účastník pojmenuje zásadní okamžiky své práce  
- účastníci zhodnotí průběh inscenační práce a možné variace

*Průběh: Vynecháno a spojeno s následujícím bodem 9.*

## 9. Zhodnocení celého cyklu lekcí (13)

Co jste v průběhu celého projektu vyzkoušely nového? Jaký byl pro vás nejpřekvapivější moment? Dokážete si představit, že některé zkušenosti či zážitky přenesete do svého běžného života? Jaké by to byly?

Cíl: - účastníci se vyjádří k projektu s ohledem na svou prospekci

- účastník určí svůj klíčový moment projektu, který ho nejvíc ovlivnil, zaujal

*Průběh: Sérií reflektivních otázek jsem se chtěl pokusit o zjištění dopadu projektu na přítomné ženy. Celý cyklus ovšem absolvovalo pouze pět z nich. A zdálo se, jako by byly stále znovu a znovu zaskočeny tím, co se děje. Vypadalo to, že spíše očekávají příjemné strávení volného času nebo seznámení se s nějakou technikou či dovedností. Osobní přístup a samostatné přemýšlení zůstal uzamčen uvnitř jejich mysli a těla. Přehraní pověsti papírovými plošnými loutkami dokázal na chvíli překonat tuto zábranu a otevřít je k samostatné a spontánní činnosti. Zmíněné dvě ženy si hrdě hájily své známé území a nehodlaly jej jakkoli narušit. Výraznou roli zde hrálo temperamentní založení. Pokusil jsem se všechny postupně na závěr zapojit tak, aby mi odpověděly na dané otázky. A třeba se dozvědět něco, co pro mne dosud zůstalo skryto. Naneštěstí odpovědi byly stručné a málo popisné i přes snahu se rozhovořit o myšlenkách hlouběji. Zaujalo je především příjemné zkoumání slov (viz lekce 6 o storytellingu). Uvědomovaly si procvičování mozku a zaměření se na odlišné využití jeho potenciálu – to se však pohybují na úrovni retrospektivního směru uvažování. Stejně tak tomu bylo u variant se tvořením slov a předávaným vyprávěním (hraniční oblast perspektivy a prospekce).*

*Zajímal jsem se důrazněji o možnost zakotvení aktivit do jejich běžného režimu dne a přesah ke tvořivému a objevnému způsobu uplatnění. Jako hojná reakce bylo slyšet, že to je chvályhodný způsob práce s důchodci, jako jsou oni. Pojmenovaly, že jim to přineslo nové zkušenosti, ale na výzvu, proč se nevěnovaly Dobrovolným úkolům (D.Ú.), neodpověděla žádná z účastnic.*

*Lituji, že mě nenapadla otázka, jaký měly vztah k vybraným příběhům a jejich provokativnosti a „psychické“ náročnosti. Předpokládám, že to mohl být i jeden z důvodů, proč po lekci 3 přestali chodit někteří jedinci. Celkově však přítomné ženy hodnotily projekt pozitivně, byť ve svých reflexích zůstávaly ve většině případech v kontextu retrospektivního a perspektivního směru.*

## 16. Rozloučení (2)

Poděkování za účast a vzájemný potlesk.

## Reflexe lekce 7:

Šlo o závěrečnou lekci cyklu vzájemného setkávání nad překračujícími inspiračními vlivy. Kvůli předchozím neúčastem došlo k určitým změnám

v původně plánovaném programu a pořadu lekcí. Nakonec jsem se rozhodl, že skončíme přehráním pověsti plošnými papírovými loutkami, a nikoli původně plánovaným epitafem.

Na pověsti jsme pracovali již na předminulém setkání a nyní jsme si zrekapitulovali, co si pamatujeme, co máme hotovo a jak to hodláme zužitkovat. Jednalo se již o více méně přátelskou atmosféru pozitivně naladěných osob, které se zaujetím přivítali přehrání. Dokonce přicházeli i s drobnými obohaceními realizace (o písni, vlastní příběhy nebo způsob „inscenace“). Podrobněji jsem průběh popsal u jednotlivých bodů lekce.

Stěžejním okamžikem se měla následně stát společná rekapitulace projektu a osobní zhodnocení pro vlastní prospekci. Bohužel musím říct, že celého cyklu se zúčastnilo pouze pět žen. Zbylé měly většinou účast, ale objevila se i paní, která přišla poprvé a zapojila se. To zásadně ovlivnilo celkovou recepci a důsledky zamýšleného projektu. (Několik osob přestalo docházet po lekci 3. Nevím, zda důvodem byla náročnost setkání na účastníky, anebo drobné časové posuny konání lekcí. Každopádně předpokládám, že odpadnuvší očekávali spíše formu perspektivního směru.)

Podle odpovědí zaznamenaných v reflexi se zdá, že účastnice očekávaly určitý druh zájmové aktivity. Nebyly tudíž s to zcela přistoupit na překračování svých „limitů“ a vykročení na prospektivní přípravu svého konání a myšlení.

#### 4. REFLEXE PROJEKTU

Původně zamýšlený cyklus osmi až deseti jednohodinových lekcí byl z organizačních důvodů Domova pro seniory změněn na sedm setkání. Z toho poslední dvě lekce byly spojeny v jeden dvouhodinový blok. Projekt se konal v lednu a únoru roku 2016 v Rožmitále pod Třemšínem se skupinou zájemců, která se scházela každý týden – byť často v odlišném složení – v počtu patnácti osob (docházel i jeden muž, který se od lekce 4 již nedostavil).

Na počátku této práce jsem si stanovil základní cíle svého prospektivního pojetí projektu se seniory. Každá lekce pak měla své zaměření. Musím uznat, že jsem musel v průběhu realizace přesunout pozornost více k dovednostem a zájmovosti. Mám na mysli konkrétně rozsáhlost práce s pověstí prostřednictvím papírové plošné loutky. Důvodem nebyl můj záměr, nýbrž absence účastníků a nemožnost dokončení započaté práce. Tím došlo i k improvizované lekci 5, která spontánně předjímala setkání zaměřené na storytelling.

Z mého pohledu nejčistšími prospektivně směřujícími lekcemi byly 3. (Nejdůležitější věc, zážitek, myšlenka) a 6. (Storytelling, epitaf). V procesu došlo častokrát k bytí a jednání v roli, navrhování variant do běžného života a objevily se i náznaky překračování vzorců konání a myšlení účastníků, byť podnětem a východiskem byly příběhy blízké konci života, nejisté budoucnosti nebo neznámých situací a prostorů. Konkrétně v lekci 3 jsme se společně dostali s příběhem *Osmnáctého ostrova* na tenkou půdu, jelikož bylo nedostatečně akcentováno vstoupení do role spojené s malou zkušeností přítomných. Jsem si vědom tohoto možného ohrožení účastníků, ale příběh považuji za inspirující pro prospektivní narušování statutu quo.

V rámci psaní epitafu jsem se již více pokusil o zdůraznění bytí v roli a vytvoření odstupe od zranitelného osobního já. Babka sprejerka jako předobraz kamarádky zafungovala dobře, i když jsme ji používali jako průvodkyni, a tudíž nepracovali na její podrobnější charakterizaci a zosobnění. Na druhou stranu taková opatrnost činila aktivitu psaní epitafu někomu blízkému a známému mírně neživou. Provokativnost zde byla prostředkem tvorby a narušování vžitých vzorců. Nutno podotknout, že některé na zvolenou hru nepřistoupily. (Stejně ženy, jaké se držely stranou po většinu tvořivých aktivit.)

Snažil jsem se rovněž postavou babky sprejerky nabídnout účastníkům určitý vzor či předobraz ke spontánním aktivitám – dobrovolným úkolům (D.Ú.). Ty je měly vést k osobnímu zaujetí pro odlišné konání a smýšlení, než čemu se věnovali během svých pravidelných režimů dnů. Volnost a dobrovolnost nebyla

vhodným impulsem pro plnění úkolů. Tento bod prospektivní práce by potřeboval jednak vnitřní chtění aktérů něco zkoumat, jednak využít zdravou soutěživost ve skupině oproti ostatním. K tomu ale v projektu nedošlo z důvodu malé zkušenosti s tvořivými aktivitami a také kvůli absenci vnitřní motivace.

Lekce věnované loutkám původně cílily více na prospekci, ale vzhledem k celkovému naladění skupiny a průběhu setkávání byly obráceny k perspektivnímu směru práce. Není to vůbec na škodu, protože se naplňovaly potřeby účastníků k zájmové činnosti, která ovšem nesměřovala k veřejné produkci či důmyslnému osvojení dovedností.

Ještě bych se rád zmínil o „rozcvičkách“, které svým pojetím spadají více k retrospektivnímu směru. Byly zařazeny především pro rozehtání a aktivizaci sedících seniorů, ale vnímal jsem, že by bylo vhodné jim věnovat více pozornosti, jelikož pohyb vytvářel spontánnější reakce a kontakty mezi přísedícími. Aby bylo možné tvrdit, že jsme se s otázkou pohybu ocitli v oblasti prospekce, muselo by se více zapracovat na komplexním držení těla spojeném s všedními činnostmi a dovést je například do drobné taneční stylizace spojené s obraznou představou.

Jak tedy prospektivní projekt dopadl vzhledem k primárním cílům? Připomenu jen, jak byly nastaveny:

- účastníci přijmou hru a metody DV (předmětnou metaforu, hru v roli atd.) jako princip objevování svých limitů (stereotypů) vedoucí k sebepřesahování
- účastníci vytvoří drobné výstupy (báseň, kresba, loutka atd.) vztahující se k otázce prospektivnosti
- účastníci aplikují získané zkušenosti a dovednosti pro osobní rozvoj a spontánní trávení volného času.

Prvního cíle bylo dosaženo napůl. Přítomní vzhledem k času a svým možnostem dosáhli bytí v roli i metod DV, ale cesta k objevování vlastních limitů a stereotypního jednání zůstala jen nakročena. Chyběl větší důraz na zvědomění si jak „limitů“, tak pojmenování toho, kam by chtěli směřovat. Problematickým zůstalo vlastní nemotivovanost ke změně a očekávání spíše perspektivního směru práce. Druhý cíl (s)plnili (až na dvě výjimky) všichni s osobním zaujetím. Důraz by klidně mohl být více kladen na další úroveň sebepřesahování, tj. práce na fiktivním budoucím já a mém vertikálním směřování. Třetí cíl zůstal zcela mimo zájem účastníků. Jak bylo uvedeno, nabídka D.Ú., použití metod storytellingu či rozcvičky v běžném dni byly zapomenuty po skončení sezení. Můžu tedy prohlásit, že primárně nastavených cílů bylo dosaženo pouze z poloviny, a to těch konformnějších částí.



## 5. ZÁVĚR

Pokusil jsem se vytvořit a zrealizovat výchovně-dramatický projekt v kontextu navrženého prospektivního směru práce se seniory. Poukázal jsem mimo jiné na další dva možné směry uvažování o takové práci. Stanovenými primárními cíly jsem chtěl vymezit hlavní okruh pozornosti prospekce. Takový předpoklad jsem následně ověřoval v připraveném projektu, který probíhal v Domově pro seniory v Rožmitále pod Třemšínem. Zde prostřednictvím metod dramatické výchovy došlo ke zkoumání účinků a reakcí účastníků na dané aktivity směřující k sebepřekračování a tvořivému objevování. Zjistil jsem, že rušení stereotypnosti konání a myšlení závisí, kromě na vnitřní motivaci, na míře rozvinuté představivosti a přijetí herních principů.

Cyklus sedmi lekcí umožnil pro výzkum nastavit různé úrovně aktivit mezi perspektivním a prospektivním směrem. Do protichůdných pozic se tak dostávalo očekávání účastníků se zamýšlenou prospekci a s konkrétní realizací. Importovaná zájmová aktivita byla minimalizována a důraz byl kladen na aktivní přístup a přínos přítomných; často s konkrétním výstupem, který byl pro účastníky někdy zjevením či objevem. Přesto jsem se od perspektivních činností nedokázal odpoutat, a to i z důvodu nízké předchozí zkušenosti přítomných s netradičními postupy.

Realizovaný projekt má namířeno k prospektivnímu směru, avšak jsou v něm obsaženy určité výše popsané body, které obrací jeho pozornost k zájmovosti a získávání dovedností či pravidel, namísto aby ho posouvaly k vertikální rovině práce. Prospekce by měla vést účastníky lekcí k objevování prostřednictvím znejišťování a neustálého překračování dosaženého. První kroky takového procesu jsem se pokusil učinit zde. Pro hlubší poznání takového potenciálu práce se seniory je žádaný další prospektivní výzkum.

## 6. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

### Primární literatura a prameny:

- DEMJANOVIČOVÁ**, Soňa. *Dramatické aktivity se seniory*. Praha : Akademie múzických umění. DAMU. Katedra výchovné dramatiky, 2009. Vedoucí bakalářské práce doc. Eva Machková.
- HRABĚ**, Jiří; **MÜLLEROVÁ**, Magdalena; **EISENSTEINOVÁ**, Veronika. *Senioři a kultura*. Praha : Česká kancelář programu Kultura nákladem Institutu umění – Divadelního ústavu, 2012. ISBN 978-80-7008-291-1.
- MACHKOVÁ**, Eva. *Jak se učí dramatická výchova*. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9.
- MACHKOVÁ**, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu*. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2012. ISBN 978-80-7331-214-5.
- MAŠATOVÁ**, Milada. *Cesty k metafoře*. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2004. ISBN 80-7331-922-5.
- PEKÁREK**, Josef. *Laterna magika - obohacení estetické percepce?*. České Budějovice : Jihočeská univerzita. Filozofická fakulta. Ústav estetiky, 2010. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Martin Kaplický, Ph.D.
- PEKÁREK**, Josef. *Návrat ztracené/nechtěné tváře čtvrti Karlov*. Plzeň : Západočeská univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra vizuální kultury, 2013. Vedoucí bakalářské práce doc. PeaDr. Jan Slavík CSc.
- PEKÁREK**, Josef. *Proč nejsem (jako) Kateřina Šedá?*. Plzeň : Západočeská univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra vizuální kultury, 2015. Vedoucí diplomové práce doc. PeaDr. Jan Slavík CSc.
- PŘÍHODA**, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky IV*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství n. p., 1974.
- SLAVÍK**, Jan; **WAWROSZ**, Petr. *Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe estetiky), 2. díl*. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-130-3.
- SCHACTER**, Daniel. *Sedm hříchů paměti : Jak si pamatujeme a zapomínáme*. Praha a Litomyšl : Paseka, 2003. ISBN 80-7185-555-3.
- VALENTA**, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha : Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.
- VORLOVÁ**, Veronika. *Divadelní a dramatická práce se seniory*. Praha : Akademie múzických umění. DAMU. Katedra výchovné dramatiky, 2011. Vedoucí diplomové práce doc. Eva Machková.

<<http://artefiletika.kvk.zcu.cz/>> [cit. 14.4.2016]  
<<http://www.centrumrozmital.cz/domov-pro-seniory/>> [cit. 18.4.2016]  
<[http://www.drama.cz/osnovy\\_a\\_programy/index.html](http://www.drama.cz/osnovy_a_programy/index.html)> [cit. 25.4.2016]  
<<http://www.postbellum.cz/>> [cit. 14.4.2016]  
<<http://resetmag.cz/projekt-lata-65-se-snazi-seniorum-priblizit-street-art-a-graffiti-aneb-kdyz-tvoje-babicka-sprejuje/>> [cit. 10.1.2016]  
<<https://cs.wikipedia.org/wiki/Perspektiva>> [cit. 14.4.2016]  
<<https://cs.wikipedia.org/wiki/Retrospektiva>> [cit. 14.4.2016]  
<<https://cs.wikipedia.org/wiki/Regrese>> [cit. 14.4.2016]  
<[https://www.czso.cz/csu/xc/analyza\\_zmena\\_vekoveho\\_slozeni\\_obyvatelstva\\_a\\_postupne\\_starnuti\\_populace\\_na\\_jihu\\_cek](https://www.czso.cz/csu/xc/analyza_zmena_vekoveho_slozeni_obyvatelstva_a_postupne_starnuti_populace_na_jihu_cek)> [cit. 25.4.2016]  
*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* dostupný na:  
<[http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV\\_2007-07.pdf](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf)>  
[cit. 26.4.2016]

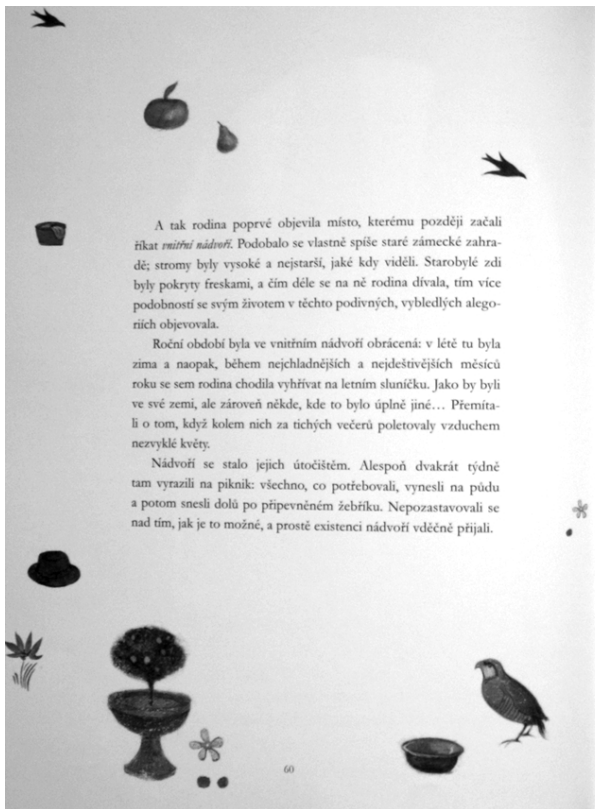
### **Sekundární literatura a prameny:**

- DEPRIJCK**, Lucien. Osmnáctý ostrov. In: *Ostrovy, na kterých ztroskotávám*. Praha : 65. pole, 2014. ISBN 978-80-87506-32-5. s. 173-179.
- FIŠER**, Bohuslav. Březnický poklad. In: *Třemšínský poklad*. Praha : Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976. s. 61-66.
- FIŠER**, Bohuslav. *Třemšínský poklad*. Praha : Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1976.
- MASTERS**, Edgar Lee. Důstojný pán Abner Peet. In: *Spoonriverská antolória*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1980. s. 52.
- MASTERS**, Edgar Lee. Lekárnik Trainor. In: *Spoonriverská antolória*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1980. s. 23.
- MRÁZKOVÁ**, Daisy. *Co by se stalo, kdyby*. Praha : Baobab, 2012. ISBN 978-80-87060-65-0.
- TAN**, Shaun. V žádné jiné zemi. In: *Příběhy z Předměstí*. Zlín : Kniha Zlín, 2011. ISBN 978-80-87497-23-4. s. 56-61.

## 7. PŘÍLOHY

### příloha I. – V žádné jiné zemi na světě (Shaun Tan)

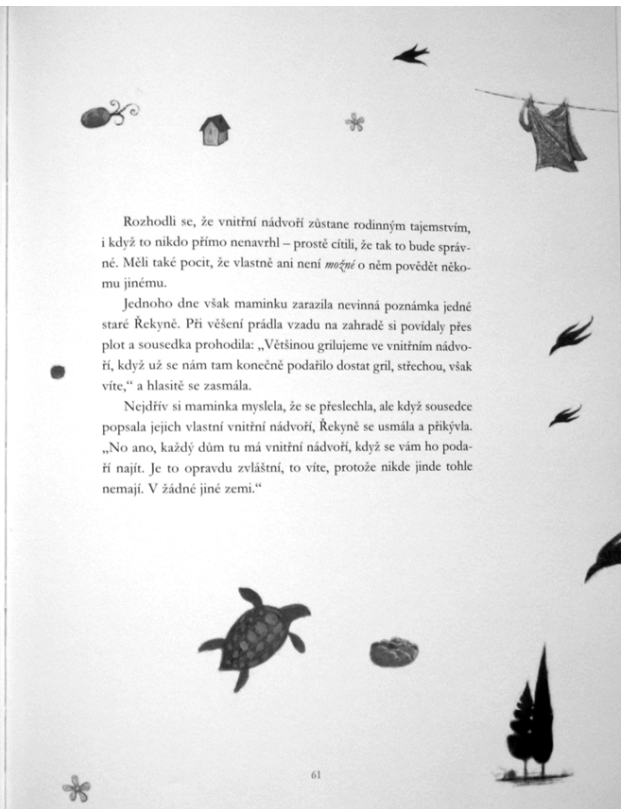




A tak rodina poprvé objevila místo, kterému později začali říkat *vnitřní nádvoří*. Podobalo se vlastně spíše staré zámecké zahradě; stromy byly vysoké a nejstarší, jaké kdy viděli. Starobylé zdi byly pokryty freskami, a čím déle se na ně rodina dívala, tím více podobnosti se svým životem v těchto podivných, vybledlých alegoriích objevovala.

Roční období byla ve vnitřním nádvoří obrácená: v létě tu byla zima a naopak, během nejchladnějších a nejdeštivějších měsíců roku se sem rodina chodila vyhřívat na letním sluníčku. Jako by byli ve své zemi, ale zároveň někde, kde to bylo úplně jiné... Přemítali o tom, když kolem nich za tichých večerů poletovaly vzduchem nezvyklé květy.

Nádvoří se stalo jejich útočištěm. Alespoň dvakrát týdně tam vyrazili na piknik: všechno, co potřebovali, vynesli na půdu a potom snesli dolů po připevněném žebříku. Nepozastavovali se nad tím, jak je to možné, a prostě existenci nádvoří vděčně přijali.



Rozhodli se, že vnitřní nádvoří zůstane rodinným tajemstvím, i když to nikdo přímo nenavrhl – prostě cítili, že tak to bude správné. Měli také pocit, že vlastně ani není *možné* o něm povědět někomu jinému.

Jednoho dne však maminku zarazila nevinná poznámka jedné staré Rekyně. Při věšení prádla vzadu na zahradě si povídaly přes plot a sousedka prohodila: „Většinou grilujeme ve vnitřním nádvoří, když už se nám tam konečně podařilo dostat gril, střechem, však víte,“ a hlasitě se zasmála.

Nejdřív si maminka myslela, že se přeslechla, ale když sousedce popsala jejich vlastní vnitřní nádvoří, Rekyně se usmála a přikývla. „No ano, každý dům tu má vnitřní nádvoří, když se vám ho podaří najít. Je to opravdu zvláštní, to víte, protože nikde jinde tohle nemají. V žádné jiné zemi.“



## OSMNÁCTÝ OSTROV

Už ani nevím, kolikátý ostrov to je. Možná jich dosud bylo šestnáct nebo sedmáct. Nebo možná ještě víc. Když procházím v duchu zpátky a pokouším se znovu sledovat svoji cestu, tak v mých vzpomínkách splývají. Byly si totiž tak podobné.

Když jsem tenkrát ztroskotal na onom malinkém ostrově, viděl jsem po obou stranách v moři další. Nevypadaly o nic větší, spíš stejně velké jako ten, na kterém jsem byl. Jižní ostrov byl o trochu dál, severní ležel o poznání blíže. Což mi velmi ulehčilo rozhodování, ke kterému mám plavat. Ten kousek země, na který mě moře vyplavilo, nebyl o nic větší než fotbalové hřiště a nebylo tam nic než palmy a křoviska a kolem dokola pláž, která se svažovala do křišťálově čisté vody. Neskutečná idylka, jako z katalogu na dovolenou. Ale vůbec nic nenaznačovalo tomu, že by sem někdy vstoupili lidé.

Možná bych tam dokázal přežít. Kokosové mléko mi mohlo nahradit vodu. Ale jak dlouho člověk může žít z ovocné dužiny? A jakou bych měl šanci na záchranu, když tu nebyl ani nejmenší náznak lidské přítomnosti? Absurdní momenty, kdy člověk hledá, jestli se někde nepovalují plechovky od koly nebo plastové láhve, protože pohled na ně by mu mohl dát naději. Když procházím „svůj“ malý ostrov, cítím se trochu jako v ořepaném kresleném vtípku, kde se vousatý muž opírá o kmen jediné palmy.

173

## OSMNÁCTÝ OSTROV

mangu. Nedalo se posoudit, jestli jsem si polepšil, nebo pohoršil. Zkoušel jsem si namluvit, že spíš to druhé.

V noci bylo hvězdné nebe tak ohromující, že jsem zůstal ležet celé hodiny na pláži a díval jsem se přímo do středu Mléčné dráhy.

Ani tady nebyly žádné lidské stopy. Byl jsem sám a opuštěný úplně stejně jako předtím. Ve dne jsem za sebou viděl ostrov, ze kterého jsem připlaval. A na severu, v opačném směru, další. Vzdálenost se zdála být kratší než posledně, ale zato ostrov ještě o poznání menší než ten, co jsem nechal za sebou – byla to jen tečka v širém oceánu, téměř bez vegetace. Ale zdálo se mi, že v oparu na obzoru, napůl skrytý za malým ostrovem, se rýsuje další kousek země.

Rozlamoval jsem mušle a s nechutí polykal jejich maso, jedl jsem ovoce. Ale tušil jsem, že bych tu dlouho nepřežil.

Musel jsem dál.

Třetí ostrov byl skutečně nepatrný, ani ne z poloviny tak velký jako první, ale ten další byl podstatně větší, asi dvakrát takový než ten, ze kterého jsem původně vyrazil. Ve vnitrozemí – pokud se to tak dá nazvat – byl skalnatý a bujně porostlý. Ale ani tady nebyl pramen.

Ve stromech křičeli tropičtí ptáci, ale všechno nakonec ovládl vítr, který přehlušil ostatní zvuky. Vím jen, že jsem tenkrát začal toužit po tichém místě chráněném před větrem, kde bych neslyšel nic jiného než vlastní dech. Stejně jako na horách, kde jsem ticho tak miloval a kam jsem jezdil hlavně kvůli němu. Kvůli naprostému tichu, které mě stále znovu a znovu překvapovalo. Ale tady tvořily vítr a vlny trvalou zvukovou kulisu, tak mohutnou, že by se člověk mohl na pláži dorozumívat jen hlasitým křikem.

Už nedokážu přesně říct, jak dlouho jsem na tomto ostrově zůstal. Mohly to být dva nebo tři týdny. Ale často jsem stával na pláži a díval se k severu. Tam, kde jsem na obzoru viděl další ostrov. Vypadal mnohem větší. Ale také byl hodně vzdálený. Mohl jsem si na tu dálku troufnout? Pouze plaváním to nepůjde, to mi bylo od začátku jasné.

175

Severní ostrov byl dobře vidět. Také nebyl velký, ale uprostřed se aspoň zvedala malá vyvýšenina. To přece musím zvládnout přeplavat. Sice jsem trochu váhal, protože jsem svým plaveckým schopnostem příliš nedůvěřoval, ale současně mě chvílemi zachvacovalo takové vzrušení, až se mi divoce rozbušilo srdce. Přál jsem si to zvládnout a v noci jsem snil o okamžiku, kdy se tam dostanu. Bude to triumfální zážitek.

Neměl jsem nic. Jen šaty, které jsem měl na sobě. Neuměl jsem zapálit oheň. Což bylo škoda, protože v noci před rozbřeskem se velmi ochladilo, nečekaně na tyto tropické zeměpisné šířky. Neměl jsem nic. A neměl jsem ani co ztratit. Samozřejmě kromě vlastního života. Což bylo dost. Ale k čemu je mi život v odloučeném miniaturním ráji?

Vstoupil jsem do vody a plaval jsem proti vlnám. Házely mě zpátky ke břehu. Dvakrát, třikrát. Vypadalo to, že odtud není úniku. Příboj byl příliš silný. Budu tady uvězněn navždy? Po zbytek svých dní? Něco se ve mně vzedmulo. Byla to vyděšená dětská dušička. Něco divokého, nekompromisního. Netušil jsem, že něco takového uvnitř mě je.

Pátý den vítr polevil, příboj byl podstatně slabší. Přimknutému ke kusu tlejícího palmového kmene se mi podařilo příbojové vlny překonat. A pak jsem ze všech sil plaval, v jedné chvíli jsem se pustil dřeva, které se nasáкло vodou a vypadalo to, že se potopí, a plaval jsem ve směru, kde jsem ve chvílích, kdy mě vlna vynesla nahoru, viděl druhý ostrov.

Trvalo to mnohem déle, než jsem si představoval, a když jsem se dostal na pevninu, byl jsem tak vysílený, že jsem zůstal ležet na pláži, přesně jak jsem to viděl v tolika filmech. Žádná triumfální euforie. Jen velká úleva a vděčnost. A pevné přesvědčení, že už takový troufalý kousek nikdy nepodniknu.

Ale po dvou dnech jsem byl zase při síle a ukázalo se, že tenhle ostrov není o nic větší než ten minulý. Kopeček, který se tu klenul, byl při bližší obhlídce příliš malý na to, aby tu mohl vyvěrat pramen. Kokosových palm tu bylo jen pár, ale zato keře s plody podobnými

174

## OSMNÁCTÝ OSTROV

Už jsem měl příležitost zakusit, jak musí člověk bojovat proti mořským proudům, které hrozí, že ho odnesou pryč, a on tak mine svůj cíl.

Postavil jsem si vor. Já! Skutečně jsem stál na pláži na konci světa a snažil jsem se pomocí rostlinných vláken svázat kusy napůl zetlelých stromů a tenké kmene do prazvláštního výtvaru. Nebylo to k smíchu? Ano, stál jsem tam a bez ustání se smál, nemohl jsem přestat a smál jsem se do naprostého opojení, až jsem vyčerpaný klesl k zemi, mé tělo se otřásalo pláčem, do kterého smích postupně přešel. Nebylo to tak snadné jako v knihách a filmech. Nic nebylo tak snadné jako ve filmech! A nic tu nebylo hezké! Nad vším ležel onen ochromující strach ze smrti, strach, že v této odloučenosti ztratím život. Že umřu hladem nebo žízni. Že mě nikdy nenajdou. Že můj život se všemi plány a nadějemi, které jsem měl, skončí na opuštěném místě, kde se o tom ani nikdo nedozví.

Ale vlastně není pravda, že by tu nebylo nic hezkého. Hezký mohl být pohled na nebe a také každý další přestátý den. Modlitby. Tyto rozmluvy s bytostí, která byla úplně neurčitá a která k člověku, když se k ní obracel, přicházela zvláště blízko. Což už samo o sobě mohlo být považováno za důkaz její existence.

Říkal jsem si, že mě bude ochraňovat. Opakoval jsem si to pořád dokola. Ale nejen proto, abych se netrápil. Bylo to hluboké přesvědčení ve mně. Každý večer, když jsem zalézal pod listy a větve ke spánku, odevzdával jsem se do rukou osudové síly, jejíž existenci jsem vždycky popíral. Když jsem uléhal, říkal jsem si pokaždé stejnou větu: „Odevzdávám se do tvých rukou.“ Připadalo mi to pošelilé. Byl jsem rád, že mě nikdo nevidí a neslyší. Ale říkal jsem to každý večer. Nech mě žít, nebo mě zabij. Je to na tobě.

Miluješ mě? Pak mě nezabíjej. Pomoz mi a ochraňuj mě. Dej mi sílu!

Můj slavný vor se na půli cesty rozpadl, kusy dřeva pode mnou klouzaly pryč. Moje skvělá plachta ze spletených palmových listů mě sotva přenesla přes příbojové vlny, než odletěla. Druhou půlku

176

vzdálenosti jsem zvládl plavat, ale myslím, že za to, že jsem se k ostrovu vůbec dostal, vděčím jedině jeho tvaru. Nebyl velký. Jen dlouhý. Velmi dlouhý. A já jsem horko těžko dosáhl jednoho jeho cípu. Nechybělo málo a hnalo mě to kolem něj pryč.

Ostrov ležel v moři protáhlý a lehce zahnutý, na jednom konci trochu pokleslý, takže na té straně vytvářel lagunovitý záliv, kde se mi dařilo chytat ryby. S vlčím hladem jsem je jedl syrové. Bylo to odporové, bylo to výborné, obojí zároveň.

Zatímco jsem jedl, díval jsem se naproti, tam, kde se z moře zdvíhal další ostrov. Ani to nebylo tak daleko.

Poté, co jsem opustil ostrov s lagunou, už si pořadím nejsem moc jistý a také podrobnosti mi splývají. Dostal jsem se na ploché ostrovy, hustě porostlé tropickými keři. Protáhlé písčité vyvýšeniny v moři, na nichž nerostlo nic jiného než nějaké palmy a keře. Někde se zdvíhaly kopcovité hřbety, ale většina ostrovů byla docela plochá. Mnohé měly skalnatá pobřeží, ale všude byly i písčité zálivy a většina z nich byla obklopena plážemi. Mnohé byly neskutečně krásné. Když jsem na některý ostrov dorazil, byl vždycky nějaký další. Ještě jeden. A ještě jeden. Zdálo se, že to nemá konce.

Jak daleko mě tahle cesta ještě povede? Kolikrát ještě můžu vyzvat svůj osud na souboj? Nemůže to tak jít donekonečna!

Uběhlo mnoho měsíců. Už nedokážu říct, kolik přesně. Možná přes rok. Na jednom z ostrovů jsem zůstal asi tři měsíce. Možná i čtyři. Byla tam sladká voda, různé ovoce, mělký záliv, kterým se proháněla hejna ryb. A vlastně jsem tím byl u cíle. Měl jsem vodu a potravu. Tady by se mi mohlo podařit přežít. Můj stav se časem horšil. Byl jsem hrozně vyhublý, utrpělo i moje oblečení a už ze mě padalo. Ale na tom neforemném kousku země, který nabízel vodu a jídlo, jsem pomalu znovu nabíral síly.

To je přece to, co jsem chtěl. Přežít. Tady se to mohlo povést. Dokonce jsem si vybudoval příbytek v koruně stromu, protože jsem se na zemi obával hmyzu a hadů, s nimiž už jsem měl tu čest. Bodnutí

a kousnutí se vždy zanítily, na nohou a rukou jsem už měl zatvrdlá místa a jizvy. Jednou jsem si v přibojových vlnách odtrhl o hranu skaliska nehet na prstu. Koneček prstu byl zmrzačený, byl to ošklivý pahýl.

Ale přesto jsem toužebně hleděl k dalšímu ostrovu, který se rýsoval na obzoru. Musel jsem dál. Chtěl jsem totiž zpátky. Domů. To bylo ještě důležitější, než abych jen přežil.

Hořce jsem litoval, že jsem se na cestu vydal. I tentokrát se totiž na moři uvolnila „lana“ mého voru, kmeny se začaly zmitat. Hrozilo, že se vor rozpadne. Kroužilo kolem něj několik žraloků. Horečnatě jsem se snažil udržet několik kmenů u sebe. Jeden po druhém se uvolňovaly. Křičel jsem. Držel jsem se vši silou. A na třech volně svázaných kmenech jsem dosáhl pobřeží, až za tmy, kdy země přede mnou byla jen tmavým stínem, který se rýsoval na pozadí hvězd. Bylo dílem štěstí, že mě proudy zanesly právě tam.

Té noci jsem promočený a prochladlý málem zmrznul. Skoro jsem nemohl stát na nohou, ale stejně jsem musel chodit, musel jsem se hýbat. Hodiny do rozednění byly nekonečné. Když slunce konečně teple zasvítlo na pláž, ležel jsem v písku, klepal jsem se, byl jsem promrzlý na kost, jen třesoucí se uzlíček nervů.

Odtud už mě nic nedostane pryč, říkal jsem si. Ale pak jsem přesto táhl dál, tentokrát jsem plaval k blízkému, nejbližšímu ostrovu. Odkud se otevíral pohled na další.

V noci, když jsem tak ležel a pozoroval nebe, sám sebe jsem se vážně ptal, jestli je tohle skutečnost, nebo nějaký jiný druh existence. Možná jsem zemřel a jen jsem si toho nevšiml. Vypadalo to, že na světě kromě mě nejsou žádní lidé. Kde na zemi by mohl být řetězec ostrovů, které tvoří nekonečnou řadu? A které jsou tak nedotčené. Podíval jsem se nahoru na oblohu a pozoroval jsem hvězdný koberec, souhvězdí a mlhoviny, které vypadaly jako jemný prach. Viděl jsem nad sebou celý vesmír až do hloubek, které byly vzdálené miliardy světelných let. Rýsovala se mezi nimi světlejší místa, sousední galaxie.

To, že jsem byl naprosto sám a díval jsem se do hlubin vesmíru, byl nepopsatelný zážitek.

Za sebou jsem nechal možná šestnáct ostrovů. Nebo ještě víc. Ale já musím pořád dál. Na další ostrov.

Leží na horizontu malý, je docela vzdálený – a upřímně řečeno si nejsem jistý, jestli to zvládnu. Pokud mě svou strašlivou silou uchvátí mořské proudy, jak se to stalo u jednoho z prvních ostrovů a pak ještě před několika týdny, může se stát, že všechno snažení nebude stačit. Že mi jednoho dne dojdou síly.

Ale dosud jsem všechno zvládl, a pak je tu stále ten pocit, že nade mnou někdo bdí. Pocit, který mě po všechny ty chvíle neopouštěl.

Už jsem se dostal tak daleko! A kdybych teď přestal, kdybych to vzdal, nemělo by to opravdu žádný smysl.

A tak se znovu zanořím do vln. Zanořím se jako tuleň, technikou, kterou jsem si osvoji, pomocí které se mi daří překonávat přílivové vlny.

Svěřuji se do tvé moci, odevzdávám svůj osud do tvých rukou. Ochraňuj mě. Dej mi sílu.

Zabij mě, nebo mě nech žít.

Je to teď jenom na tobě.



*(Babička Růtová, porodní asistentka ve Hvoždanech, na hrátkách u Jindrů. — Prosinec 1924.)*

*„Jéminánku, to bysme tak potřebovali! Hned bych chtěla takovýho křítka potkat. — Já bych nebyla tak hloupá, jako ta hajnejch. Ani bych nedutala. Sakra, to bylo ale nemešlo! Dyby držela jen chvíli hubu, mohla mít peněz jako hnoje...“*

*(Marie Velišková, manželka rolníka ve Hvoždanech, rovněž na hrátkách u Jindrů, v tentýž den.)*



## BŘEZNICKÝ POKLAD

Ze stínu třemšínských lesů spěchá říčka Skalice přes Rožmitál k Březnici, kde jí dali jméno Vlčava. Na jejím břehu, obklopen zelení stromů, stojí březnický zámek.

Mnoho vody uplynulo již říčkou Vlčavou od těch dob, kdy na březnickém zámku žil mladý rytíř. Byl to hezký a statečný muž, ale jeho jméno lidská paměť nezachovala. Jenom pověst nám vypravuje, že měl mladičkou ženu, skutečnou krasavici. Svého manžela upřímně milovala, a proto byla velmi nešťastná, když se rytíř rozhodl, že se účastní boje proti Turkům. Marné bylo všechno přemlouvání. Rytíř mocně toužil po velké vojenské slávě, a tak se jednoho dne rozloučil s manželkou, opustil Březnici a vypravil se do cizích zemí.

Dlouho neměla mladá paní na březnickém zámku o svém manželu žádných zpráv. Den za dnem, měsíc za měsícem utíkal, ale na březnický zámek nezalétla ani nejmenší zvěst o osudu mladého rytíře. Rok už dávno minul a paní rytířka byla již zoufalá a obávala se, že její muž v bojích se sveřepými Turky zahynul. Její srdce bylo trýzněno myšlenkami, že milovaného manžela již nikdy nevidí.

Jednoho dne zazvonily v zámecké bráně koňské podkovy a na nádvoří zastavil neznámý jezdec. Byl to jakýsi rytíř, který se vracel z bojů proti Turkům. Sotva cizinec z koně seskočil, žádal, aby byl uveden k paní zámku.

Když se neznámý host březnické paní rytířce představil, oznámil jí, že její manžel byl v jedné bitvě od Turků zajat. Jako očité svědek té události přijíždí do Březnice, aby paní rytířce sdělil, že její manžel může být z tureckého zajetí vykoupen jedině zlatem. Výkupné musí však vážit právě tolik, co váží zbroj a železná brnění zajatého rytíře. Po-

61

tom host ještě mladé paní vysvětlil, kam musí být výkupné odevzdáno, a vydal se na další cestu.

Pomyšlení, že manžel je v mohamedánském zajetí, bylo pro paní březnického zámku hrozné. Ihned vyhledala všechny zlaté šperky, které měla. Bohužel jejich váha byla nepatrná proti množství, jaké bylo třeba na výkupné. Paní se proto rozhodla, že se hned příštího dne vypraví do vzdáleného sídla svého bratra a požádá o pomoc. S tím úmyslem také večer ulehla.

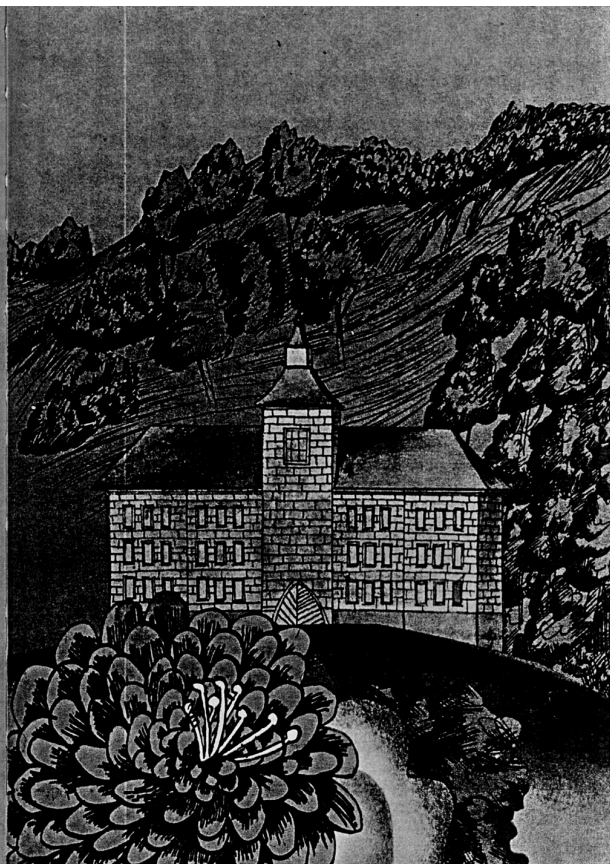
Letní noc zahálila Březnici do závoje, zdobeného hvězdnou krásou. V jemném vlnobití šeptala si čiperná říčka o vůni svých rodných lesů. Jinak jen ticho spočívalo na obou březích Vlčavy. A právě tím zvláštním, tajemným tichem letní noci spěchal sen, aby v zámku nad říčkou zkrášlil spánek mladé ženy a vtiskl do jejího podvědomí útěšný obraz.

V jemném předivu klidného snu spatřila milující žena svého manžela, jak ji jemně uchopil za ruku a vedl zámeckou zahradou. Jako milenci došli spolu až k místu, kde kvetla nádherná květina. Paní tak krásný květ ještě nikdy neviděla. A právě na ten květ ukázal rytíř a žádal ji, aby na tom místě poručila kopat.

Sen minul. Paní se probudila a již neusnula. Nemohla se dočkat prvního záblesku jitra. Potom zavolala několik nejméně služebníků a spěchala s nimi do zámecké zahrady. Tam skutečně přišla k místu, kde spatřila tutéž květinu, na jakou jí manžel ve snu ukazoval. Žádala tedy, aby na tom místě bylo kopáno.

Netrvalo dlouho, když pod motykou jednoho kopajícího silně zajiskřilo. Bylo zřejmé, že motyka narazila na kámen nebo na nějaký kovový předmět. Když byla zem ještě více poodhrnuta, objevila se očím přítomných železná truhlice. Jenom s velkou námahou podařilo se truhlici

62





z jámy vytáhnout. Tak byla těžká. Potom ji dopravili do zámku, a když ji tam otevřeli, užasla paní rytířka a všichni ostatní. Hluboká truhlice byla plná zlatých hrudek. Některé byly jako oblázky, jiné zas jako slepičí vejce.

Pouhá část nalezeného pokladu stačila jako výkupné na záchranu zajatého rytíře. Však ještě téhož dne odvážela paní potřebné množství zlata z Březnice, kam se po nějakém čase vrátil tak dlouho oplakávaný rytíř a s ním vstoupilo do zámku nad říčkou Vlčavou radostné uspokojení a štěstí.

Rytíř a jeho manželka již dávno nežijí. Ani jejich jména nikdo nezná, ale v oboře březnického zámku ukazují si lidé kříž a říkají, že stojí přesně na tom místě, kde byl kdysi nalezen onen vzácný poklad.

---

*Zpracováno podle rukopisných poznámek, které mi v roce 1946 zapůjčil Václav Matoušek, učitel v. v. ve Starém Rožmitále, a podle vyprávění Marie Kubátové, manželky učitele v Březnici.*

*„Kolikrát jsem se u toho kříže zastavila. Člověk by myslil, že je to jen taková pohádka, ale něco se tam muselo přece jenom stát. Policajt Michálek si myslí, že proti těm Turkům bojoval jeden Kolovrat, ale pan ředitel Kout se tomu jen usmíval.“ (Marie Kubátová v roce 1924.)*

## MEZNÍ PŘÍSAHA

V minulých dobách docházelo někdy mezi majiteli pozemků ke sporům o hranice. Také mezi majiteli rožmitálského a březnického panství se vedly spory a o jednom z nich vyprávěli si lidé pod Třemšínem velmi dlouho.

Jenom několik kroků od silnice, která vede přes Roželov k Rožmitálu a odtud dále na Příbram, stojí myslivna. Říká se tam „Na dědku“. V těch místech spolu hraníčí lesy rožmitálské a březnické a právě o hranici, která tudy prochází, došlo před dávnými časy k tuhému sporu.

Rožmitálská vrchnost tvrdila, že tu tvoří hranici cesta, která vede kolem myslivny „Na dědku“ směrem k Třemšínu. Březničtí byli zase přesvědčeni, že společná hranice je o něco blíže k Roželovu, a to v těch místech, kudy protéká potok. O tom byli také přesvědčeni všichni staří dřevorubci, kteří po celý život v lesích pracovali. Bylo tedy rozhodnuto, aby obě strany vyslaly své zástupce na sporné místo. To se také uskutečnilo.

K takovým hraničním sporům bývali vždycky zváni svědkové. Byli to nejstarší lidé, kteří si pamatovali, kudy v minulosti hranice skutečně vedla. Ti museli svoji výpověď potvrdit zvláštní přísahou. Říkalo se jí hraniční nebo mezní přísaha. Byla vykonána za neobvyklých okolností. Na místě sporu byl vykopán hrob, do něhož musel přísahající vstoupit bosýma nohama. Stojе v hrobě přísahal, že jeho výpověď je pravdivá. Za poctivě vykonanou přísahu byl přísahající odměněn, někdy i zbaven roboty.

Březnická strana přivedla jako svědka starce, jménem Kouba. Ten vypověděl a potom stoje v hrobě odpřisahal, že hranici mezi lesy byl potok pod myslivnou.

Rožmitálští měli jako svědka jakéhosi Jaroše. Byl to rovněž stařec vysokého věku. Vrchní správce rožmitálské-

**Dôstojný pán Abner Peet**

Vonkoncom som nenamietal,  
keď na námestí  
vydražili všetko, čo mi patrilo.  
Aspoň si moje milované stádo  
mohlo zaopatřit dáku haraburdu,  
ktorou sa mu budem pripomínať.  
Lenže čo s tým kufrom, ktorý priklepili  
krčmárovi Burchardovi?  
Vedeli ste, že sú v ňom rukopisy  
všetkých kázní, ktoré som predniesol za svojho života?  
A on ich spálil jako starý papier.

**Lekárnik Trainor**

Iba chemik môže vedieť, a neraz ani chemik nie,  
čp vzíde zo zlučovania  
kvapalín alebo pevných látok.  
A kto môže vedieť,  
jako budú na seba pôsobiť muž a žena,  
aké deti z toho vzídu?  
Poznal som Benjaminu Pantiera a jeho ženu,  
dobrých vo svojej podstate, ale zlých voči sebe navzájem:  
on bol kyslík, ona vodík,  
ich syn ničivý oheň.  
Preto som sa ja, Trainor, lekárnik a chemik,  
ktorý pri jednom pokuse prišiel o život,  
radšej nikdy neoženil

*příloha V. – báseň visící u sesterny v Domově pro seniory, Rožmitál p. Tř.*

Tuto báseň napsala žena, která zemřela v oddělení pro dlouhodobě nemocné. Personál nemocnice ji našel mezi jejími věcmi, a tak se jim líbila, že ji opsali a báseň pak putovala po celé nemocnici a dál.

Báseň stařenky:

Poslyšte, sestro, když na mě hledíte,  
řekněte, koho to před sebou vidíte.  
Ach ano, je to jen ubohá stařena  
s divnýma očima a napůl šílená.  
Odpověď nedá vám, jídlo jí padá,  
nevnímá, když po ní něco se žádá,  
o světě neví, jen přiděluje práci,  
boty a punčochy napořád ztrácí.  
Někdy je svéhlavá, jindy se umí chovat,  
už potřebuje však krmit a přebalovat.  
Tohleto vidíte? Tohle si myslíte?  
Sestřičko, vždyť o mně vůbec nic nevíte.  
Budu vám vyprávět, kým vším jsem bývala,  
než jsem se bezmocná až sem k vám dostala.  
Miláčkem rodičů, děvčátkem, tak sotva deset let  
s bratry a sestrami slád života jako med.  
Šestnáctiletou kráskou, plující v oblacích,  
dychtivou prvních lásek a pořád samý smích.  
V dvaceti nevěstou se srdcem bušícím,  
co skládala svůj slib za bílou kyticí.  
A když mi bylo pár let po dvaceti,  
já chtěla šťastný domov pro své děti.  
Pak přešla třicítka a pouta lásky dětí,  
jak rostly, už mohli jsme uzlovat popaměti.  
A je mi čtyřicet, synové odchází,  
jenom můj věrný muž pořád mě provází.  
Padesátka přišla, ale s ní další malí,  
co u mě na klíně si jak ti první hráli.  
Však začala doba zlá, můj manžel zesnul v Pánu,  
mám z budoucnosti strach, někdo mi zavřel bránu.  
Život jde dál, mé děti mají vrásky  
a já jen vzpomínám na ně a na dyn lásky.  
Příroda krutá je, i když byl život krásný,  
na stará kolena nadělá z nás všech blázny.  
Tělo mi neslouží, s grácií už je ámen,  
kde srdce tlouklo dřív, dnes cítím jenom kámen.  
Však vprostřed zkázy té mladičká dívka žije  
a srdce jí, byť hořce, tam uvnitř pořád bije.  
Vzpomíná na radost, na žal, co rozechvívá,  
vždyť pořád miluje a nepřestala být živá.  
Málo bylo těch let a netáhla se líně,  
já smířila se s tím, že všechno jednou mine.  
Otevřete oči, sestřičko, teď, když to všechno víte,  
neuvidíte seschlou stařenu...  
Teď už – MĚ uvidíte!

Tento text by se měl stát povinným studijním materiálem pro veškerý zdravotnický personál!!! I rodiny!!!